

GEÇERKEN

güzel bir iz bırakmak için

Şubat 2025 · Sayı: 53

VE İYİ BİLİRLER, HİÇBİR BALIK ÇÖZEMEDİ
IRMAĞIN BİNBİR DÜĞÜMÜNÜ

Tokat Ali PaŖa Camii ve AhŖap Ŗadırvanı

Gölgem, dokuz yüz adımla dokuz yüz yıllık tarihi gözler önüne seren, yedi medeniyet ağırlamıŖ Ŗehrin dar sokaklarına açılan yolların baŖında durur daima. Evliya Çelebi'nin "âlimler ve Ŗairler Ŗehri" diye övdüğü, Mevlana'nın hayatının bir kısmını burada geçirmekten bahtiyar olduğı, YeŖilırmak'ın bereketiyle can bulan topraklar üzerine kurulu kadim Ŗehirle özdeŖleŖmiŖtir adım. Rivayet olunur ki aslen Bosnalı olup Enderun'da yetiŖen Ali PaŖa'nın Sivas Defterdarı oğlu Mehmet Bey anısına yaptırdığı bir camiyim ben. Duvarlarım kesme taŖlarla örüldür. Sekiz ayak üstüne oturtulan kare gövdemin üzerine yerleŖtirilen sekizgen kubbemle Osmanlının Anadolu'daki mimari izlerini taŖırım. Kubbemin içini süsleyen geometrik desenlerle, iki farklı renkte mermer kullanılarak örülen mihrap, minber, kapı ve pencerelerimle sadelik üzerine nakŖedilen zarafeti taŖırım. GiriŖ kapımın üzerindeki taŖ iŖçiliğı, Osmanlı mimarisinin asaletini yansıtır. Kapım geniŖ bir avluya açılır ve avlunun köŖesindeki türbeye varınca dualar yükselir göğ'e. Avludaki asırlık çınar ağacıyla sırdaŖ, 16. yüzyıldan günümüze kadar renkleri solmadan ulaŖan ahŖap Ŗadırvanımda zaman su gibi aziz akar.

Geçerken

Şubat 2025 - Sayı: 53
ISSN: 2717-9990

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar Doymaz

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia Levent Abul

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin Akduman

Editör
Emin Gürdamur

Yayın Koordinatörleri
Selma Maşlak
Sümeyye Özgen
Zeynep Onar

Sosyal Medya
Asuman Baran

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dijital Medya ve Arşiv
Şahin Bodur

Grafik Tasarım
Epa-Mat Basım Yayın Prom. San. Tic. Ltd. Şti

Kapak Resmi
Halime Karataş

Kapak Sözü
Sohrap Sepehri

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Biv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92

Yazı, görüş ve önerileriniz için:
gecerkendergi@gmail.com

Abone İşlemleri
Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik
dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No
Döner Sermaye Daire Başkanlığı TC Ziraat Bankası,
Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Yayın Türü
Aylık, Yaygın, Süreli Yayın,
Geçerken (Türkçe)

Basım Tarihi
23.01.2025

Baskı
İHLAS GAZETECİLİK A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No:11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
TEL: 0 212 454 30 00

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Geçerken, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

2 / DURSUN ALİ TÖKEL
ÇOKBİLMİŞLİK İLACI:
İLİM KENDİN BİLMEKTİR

6 / EMİN GÜRDAMUR
ÖYKÜDE DİYALOG:
“SUSSAN OLMUYOR, SUSMASAN OLMAZ”

10 / ESRA KILIÇ TÜREDİ
ATLIKARINCA

13 / ZEYNEP KAHRAMAN FÜZÜN
AYAKÜSTÜ SORULAR

14 / ZEYNEP ODABAŞ
TEFEKKÜRE GİDEN YOL

16 / İBRAHİM TÖKEL
MODERNLİK: SIKICI BİR HİKÂYENİN SONU

19 / MEHMET AYCI
NE OLACAK BU KİTAPLAR BEN
ÖLÜP GİTTİĞİMDE?

20 / MUSTAFA MİRZA DEMİR
ADAM OLACAK ÇOCUK

23 / AHMET MELİH KARAUĞUZ
ÜÇ TAVSİYE

24 / ZEYNEP ONAR
ZEYREKHAN'IN ULUKALE'Yİ KURTARIŞI

26 / HACİRE BÜKÜM YILMAZ
BİR YAZI BİR ÇİZİ

27 / KAAN MURAT YANIK İLE SÖYLEŞİ
“EVVELA OKUMAK İSTEDİĞİM ROMANI
YAZIYORUM ASLINDA.”

32 / Z. RUMEYSA TOPAL
SAR MAKARAYI

34 / CANAN OLPAK KOÇ
AYIN ŞAVKINI GÖREN ŞAİRLER

36 / YAVUZ AHMET
BÜYÜREK MESELELER

39 / SEHER BAŞARAN
BAŞKA SESLER: KAYSER EMİNPUR

40 / FATMA ASİYE ŞENAT
ATA DUASI

42 / TUBA NUR UMUT
DİJİTAL GÖÇMEN / DİJİTAL YERLİ

44 / SUAVİ KEMAL YAZGIÇ
BAHAEDDİN ÖZKİŞİ'Yİ OKUMAK İÇİN 10 SEBEP

46 / EMİNE KAPLAN
DEHLİZ

48 / ZUHAL ÜNSAL
GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

R
E
L
İ
K
İ
N
İ
Ç
İ

ÇOKBİLMİŞLİK İLACI: İLİM KENDİN BİLMEKTİR

DURSUN ALİ TÖKEL

*İlm bir lücce-i bî-sâhildür
Anda âlim geçinen cahildür
Nabi*

İnsanın en yabancı olduğu ses kendi sesiymiş. Yani sesimizi duyduğumuzda ilk tepkimiz yabancılaşma hissi imiş: “Bu da kimin sesi?” Peki, bunun sebebi nedir? Sebebinin iza-hını uzmanlarına bırakalım ve başka bir soruya dâhil olalım: Kendi sesine bile yabancı olan insan acaba kendisine ne kadar aşınadır? Kendisini ne kadar tanımaktadır? Bu soruyu kendisine yönelttiğimiz herhangi bir insan acaba bize şöyle bir cevap verebilir mi? “Ben mi? Kendimi tanımak mı? Tabii ki tanıyorum canım, insan kendisini tanımaz mı?”

İnsanın kendisini tanıması hiç de kolay bir iş değilmiş. Bunu bir örnekle anlatalım. Kadim Yunanistan’daki mabetlerin kapısında büyük harflerle şöyle bir yazı varmış: “Gnothi seauton” yani “Kendini bil/tanı!” Bir gün bir filozofa sormuşlar: “İnsan kendisini tanıyabilir mi?” Sokrat bu soruya şu cevabı vermiş: “Evet, ama bu hiç de kolay bir iş değildir!” Bunun üzerine sormuşlar: “Öyleyse ne diye her yerde ‘Kendini tanı!’ diye yazıyor?” Filozof demiş ki: “Kendini tanımadan kendini bilemezsin. Lakin bu çok zorlu bir süreçtir. Çünkü tanıyacak olan benim, tanınacak olan da benim. İnsan hem özne hem de aynı anda

nesne olamaz. Gözün her şeyi görüp kendisini görememesi gibidir bu.” Gözün kendisini görmesi bir aynayla mümkün olur. Demek ki insanın kendisini tanıması için de bir ayna lazım.

Kendini tanımak eğer kolay olsaydı, ehl-i tasavvuf kendini bilmeyi bilmelerin en zirvesine yerleştirmezdi; “Men arefe nefsehû fekad arefe Rabbhû” yani “Ancak kendini bilen Rabb’ini bilir.” demezdi. Dikkat edin, “Rabb’ini bilen kendini bilir.” denilmiyor, “Kendini bilen Rabb’ini bilir.” deniliyor. Bilmelerin en yücesi marifetullah’tır, yani Allah’ı bilme ve tanıma. Eğer insanın bilmesi, söylemi ve eylemleri kişiyi Rabb’ini bilmeye götürmüyorsa kişinin çektiği Yunus Emre’nin deyimiyle kuru bir emektir. Ama dikkat buyurula; bilineceklerin en yücесini bilmek için bile ilk adım “kendini bilmek.” Neymiş? Kendini bilmek, bilmeler bilmesinin de ön koşulu imiş.

Buradan rahatlıkla şu yargıya da ulaşabiliriz. Çok az insan marifetullah bilgisine sahip olduğuna göre, çok az insan kendisini hakkıyla tanıyabilir. Derdimiz anlaşılmıştır o hâlde: “İnsan kendisini tanıyamaz.” demiyoruz; “İnsanın kendisini

anlaması zordur.” diyoruz. Bu zoru aşan insanlar insanın çıkacağı nihai mertebeye adım atmış demektir. Ötesi başka bir yolculuk.

Yalnız Kalmak

İnsanın kendisini tanıyabilmesi için yapacağı ilk işlerden biri “yalnız kalmak”tır. İnsan etrafıyla ziyadesiyle meşguldür. Geçmişe dair “keşkeler”, “cyvahlar”, geleceğe dair kaygılar, geçinmeye dair korkular onu asla yalnız bırakmaz. Sürekli olmadığı hâlleri olma kaygısı çeker insanoğlu. “Ah bir zengin olsa!”, “Ah bir kudretli olsa!”, “Ah filanca makama gelse!..” Bütün bu “dışarı” ile ilgilenmeler, öteye beriye dair yoğunlaşmalar insanın kendisiyle uğraşmasını engeller. Sürekli şikâyet etmek, birilerini, bir hâlleri beğenmemek, herkese akıl fikir vermek, kendini bir şey başkalarını hiçbir şey sanmak insanın en illetli hâllerindendir. Daima birileriyle meşguldür, zira kendisiyle meşgul değildir. İnsan ne zaman kendisiyle meşgul olmaya başlamışsa, başkalarını yargılamaya bir son verir artık ve kendini yargılama evrelerine geçer. İnsan ne zaman kendine dönmeye karar vermişse, artık başkalarına değil, kendisine çeki düzen verme derdine

düşmüş demektir. Bunun için de insanın biraz yalnız kalması gerekir. Peki neden?

Peygamberimiz peygamberlik gelmeden evvel Sevr Mağarası'nda uzun süren inzivalara çekilirdi. Peygamberler gibi bütün büyük bilgelere de bir müddet "yalnızlığa çekilme", ileride insanlık için oynayacakları mühim roller öncesi çok önemli itiyatlardandı. Tasavvufta "halvet" veya "çile" dediğimiz, kişinin kendisini tanıma amacıyla kendisiyle baş başa kalma seansları öyle sıradan eylemler değildir. Başta da dediğimiz gibi, insanın en yabancı olduğu varlık kendisidir. Kendinizle tanışmanız için onunla baş başa kalmanız gerekiyor ve bu da yalnızlığı zorunlu kılıyor. Demek ki yalnızlık "yapayalnız kalma" değildir, aksine insanın kendisiyle kalmasıdır. Bu o kadar önemlidir ki insanların kahir ekseriyeti yalnız kaldığında korkar. Peki, kimden korkuyor? Kendisinden, hiç tanımadığı kendisinden. Bunu, kendisini tanıma yolunda önemli mesafeler katetmiş insanların yalnızlığı sevmesinden anlarız. Yalnızlığı severler çünkü nihayet kendileriyle baş başa bir sohbe dâhil olmuşlardır. Bu anlamda şu kıssa çok önemli dersler içerir:

Rabiatü'l Adeviye Hazretleri, yukarıda dediğimiz anlamda yalnız kalmayı ziyadesiyle severmiş. Yine yalnız kaldığı anlardan birinde birisi gelmiş ve ona demiş ki: "Efendim bu yalnızlıktan sıkılmıyor musunuz?" Mübarek ona şu cevabı vermiş:

"Şimdi sen gelince yalnız kaldım." Demek ki yalnız olan "tek başına" değildir, beraber oldukları vardır. "Tek başınalık" veya "yalnızlık"... Bunlar kendimizi tanıyabilmemiz için olmazsa olmazlardır. Bu kavramlara farklı bakanlar varsa da işin özü "kendiyile baş başa kalma"-nın önemine vurgu yapmaktır.

Büyük Rus yönetmen Tarkovski yalnızlığın erdemine vurgu yapar: "Kendinizi, kendinizle zaman geçirmeyi yalnızlık sanmayacağınız şekilde yetiştirin." Alman filozof Heidegger ise yalnızlığı değil de onun yerine tek başınalığı yüceltir: "İnsan büyük şehirlerde de neredeyse başka hiçbir yerde olamayacak kadar kolaylıkla

**Âlimler,
bilmediklerinin
bildiklerinden çok
fazla olduğunu
bildikleri için
kendilerini
Öğrenmenin sonsuz
hazzında tutarlar.**

yalnızlığa düşebilir. Ancak insan orada asla tek başına olamaz. Çünkü ‘tek başmalık’ bizi tecrit eden değil, aksine bütün varoluşumuzun, bütün şeylerin özünün geniş yakınlığının içine doğru açılmasını sağlayan kendine özgü güçtür.” Bütün bunlar demektir ki kendimizi tanımamız için muhakkak kendimizle yalnız kalmaya yahut da kendimizle tek başına kalmamıza ihtiyaımız var. Aksi takdirde kendimiz olarak yaşayamayacak ve kendimiz olarak da lemeyeceğiz.

İnsan kendisine döndükçe müthiş bir şekilde tevazusu da artmaya başlayacak demektir. Bütün bilgelerde görülen yüksek tevazuun sebebi budur. O insanlar “kendini bilmek” sırrını deşeledike, başkalarını yargılamak, onu bunu eleştirmek, birilerine akıl fikir vermek, kendini Kafdağı’nda görmek cehaletinden hızla uzaklaşırlar. İnsanın kendini tanınması ve modern anlamda “kendisini gerçekleştirmesi” o kadar çok zaman alır ki bu insanda başkalarına yönelecek nazarlara vakit kalmaz. Bir gün Bayezid-i Bestamı’yi tanımayan ve tanışmak için de can atan birisi, çarşıda denk geldiği bir kişiye Bayezid’i aradığını söylemiş. Meğer sorduğu kişi Bayezid’in ta kendisi imiş. şöyle söylemiş büyük veli: “Ben de kırk yıldır Bayezid’i arıyorum. Bulursam sana haber vereceğim.”

İşte böyle, ne zaman insan kendisini tanıma yoluna girmiştir, o andan itibaren müthiş bir tevazu kalkanına bürünür ve ondan sonra bir havari olarak kendisini insanların kendilerini tanımaları için çaba sarf etmeye adar. Bu yüzden insanın kendini tanınması ve bilmesi ile cehalet arasında çok yakın bir ilişki vardır.

Bilmemiz arttıkça, cehaletimizin de arttığının farkına varırız. Yani

insanın ne kadar cahil olduğunu anlaması için, çok şeyler bilmesi gerekir, zira biz öğrendikçe ne kadar çok şey bilmediğimizin de farkına varmaya başlarız. Bu anlamda cahil “bir şey bilmeyen” değildir. Asıl cahil “bilmediğini bilmeyen”dir. İnsan bilmediklerini öğrenmeye başladıkça âlim olmaya başlar. Ama ilim derecesi artmaya başladıkça da bilmediklerini sonsuzluğunu kavramaya da başlamıştır ve işte orada müthiş farkındalıklar açılır insana. İnsan meğerse ne kadar çok şeyi bilmiyordur! Bundandır ki Allah Kur’an’ı Hakim’de “*Allah’a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar.*” (Fâtır, 35/28) buyurmaktadır. Zira gerçek âlim varlığın o sonsuz genişliğinde kendi hiçliğinin idrakiyle sarsılmış kişidir.

Bu anlamda Sokrat’ın söylemiş olduğu “Asıl bilen, bilmediğini bilendir.” sözünden ziyade Hz. Ali’ye ait olan şu söz çok daha doğru ve daha anlamlıdır. Hz. Ali “Bilen kimdir?” sorusuna şu cevabı vermiş: “Asıl bilen, bilmediklerinin bildiklerinden çok daha fazla olduğunu bilendir.” Yani insan hiçbir şey bilmiyor değildir, bir şeyler bilmektedir ama bildikleri bilmedikleri yanında devede kulak kadar bile kalmaz. İnsan işte bunu kavradıkında kendini bir şey zannetmekten, kibir ve gururdan hızla uzaklaşır. Asıl Bilen’i bilmeye başlar. Kimdir asıl Bilen?

Biz Bilmeyiz, Biz ğreniriz

Bir bilen olarak insanoğlu kimdir? Yukarıdan beri kısa ve zl biçimde bunu anlatmaya çalışıyoruz.

Âlimler, bilmediklerinin bildiklerinden çok çok daha fazla olduğunu bilenlerdir. Peki, cahil kimdir? Asıl cahil bilmeyen değildir, bildiğini zannedendir, bilmediğini bilme-

yendir. Daha beteri bildiklerini bilinmesi gerekenden ibaret zannedir. Ve bu çok zavallı bir hâldir. Âlimler, bilmediklerinin bildiklerinden çok fazla olduğunu bildikleri için kendilerini öğrenmenin sonsuz hazzında tutarlar. Yani onlar öğrenmekle öğrenilecek ve bilinecek şeylerin sonuna gelinmeyeceğini fark etmişlerdir. Öğrendikçe daha ne kadar çok öğrenilecek şeyler olduğunu derinden kavrarlar ve öğrenmeye devam ederler.

Cahiller ise bildiklerini bilinmesi gerekenlerden ibaret zannettikleri için kendilerini öğrenmeye kapatırlar ve kendilerini bir şey zannetmeye başlarlar. Bu onlarda yüksek bir kibir halesi yaratır. Alçaltan bir kibir! Peki, insanın sınıra gelen bir bilme hâlinde olması mümkün müdür? Yani insan bir gün şunu diyecek kıvama erebilir mi: “Artık öğrenilecek her şeyi öğrendim, öğrenilecek hiçbir şey kalmadı.” Bu asla mümkün olmayacak zira Kur’an’ı Hakim’de buyurulduğu gibi: “Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır.” (Yusuf, 111/76) Eğer benden çok daha fazla bilenler varsa ben nasıl olur da öğrenmenin sınırına geldim diyebilirim?

Bu mesele Kehf suresinde çok daha veciz bir şekilde insanoğlunun ibret nazarlarına sunulmuştur: Allah ile konuşma şerefine nail olmak gibi çok yüce mertebelere ulaşmış, kendisine Tevrat nazil olmuş bir peygamber olan Hz. Musa bile bir şeyler öğrenmek için çok özel bir insanla tanışmak istemektedir. “Kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermiş, kendisine tarafımızdan bir ilim öğretmiştik.” (Kehf, 110/65) Hz. Musa bu kişiyle karşılaşınca ona şöyle söyler: “Sana öğretilen bilgilerden bana, doğruya iletici bir bilgi öğretmen için

sana tabi olayım mı?” (Kehf, 110/66) Dikkat buyurulsun, Allah’tan vahiy alan, O’nunla konuşabilen bir büyük peygamber bile hâlâ bir şey öğrenme peşinde. Bu ne yüce bir misaldir! Bu örnek apaçık önümüzdeyken insanoğlu nasıl olur da “biliyoruz”, “öğrendik” diyebilir!

Mark Twain’a ait şu tespit, tespitler tespiti olarak karşımızda durmakta ve bilgiçlik taslayan insanoğluna yerli ve gerekli cevabı vermektedir: “İyi bir şey söylediği zaman bunu kendisinden önce söyleyenin olmadığını bilen tek insan Âdem’dir.”¹

Bilmiyoruz, bilmeye ve öğrenmeye devam ediyoruz. Eğer benden daha fazla bilen birileri varsa, ben bu durumda zaten bilen değilim, hâlâ öğrenmeye devam edim. İnsan katında bile “bilen” değilken kişiye “mutlak varlık” olan Allah katında, bir varlık olarak nedir?

*Tecellî kılsa nûr-ı Hak eser kalmaz
vücûdumdan
Kevâkib mahveder kendin güneşten olsa
fer peyda²*

Demiş ki Hayali Bey: “Hakkın nuru tecelli eylediğinde benim varlığımdan zerre eser kalmaz, bu tam olarak güneş doğduğunda etrafta yıldızların yok olması gibidir.”

Karl Popper, bilmelerinin arttıkça bilgelerin nasıl bir tevazu kimliğine büründüğünü çok veciz bir örnekle anlatmış: “Tüm büyük doğa bilimciler, entelektüel açıdan alçak gönüllü kişilerdi. Newton ‘Dünyanın beni nasıl gördüğünü bilmiyorum. Kendimi deniz kenarında oynayan küçük bir çocuk gibi görüyorum. Uçsuz bucaksız doğrular denizi, bilinmez olarak önümde dururken, şurada ve burada daha düzgün çakıl taşlarını ya da daha güzel midye kabuklarını

toplamakla yetiniyorum.’ dediğinde herkes adına konuşur.”³

Nabi de tıpkı Newton gibi, insanın bu uçsuz bucaksız bilmeler denizi karşısında âlimi görerek böbürlenmesini harika bir misal eşliğinde eleştiriyor:

*İlm bir lücce-i bî-sâhildür
Anda âlim geçinen câhildür⁴*

“İlim, sahili olmayan bir denizdir. Burada âlimim diyen kişi cahilin ta kendisidir.”

Kişinin, Newton’un veya Nabi’nin çağırdığı tevazuya erişebilmesi ancak kendisini bilmekle/tanımakla mümkündür. Zira Hz. Yunus Emre de bizleri “Seni kendini bilmezsin, bu nice okumaktır?” diye uyarmaktadır. Bizler bilmiyoruz, bizler öğreniyoruz ve bu öğrenme “mine’l-mehdi ile’l-lahd”, yani “beşikten mezara kadar” devam edecek. Bilen ancak Allah’tır; kul öğrenmeye devam edendir. İnsan bu sırrı idrak ettiği zaman kendisini de hat ve hududunu da bilmiş olur.

Kaynakça

1. Ronald B. Tobias, *Roman Yazma Sanatı*, Çev. Mehmet Harmancı, Say Yayınları, İstanbul: 1996. s. 71.
2. *Hayali Bey Divanı*, Haz: Ali Nihat Tarlan, İstanbul Ün. Edebiyat Fak. Yayınları, İstanbul: 1945. s. 108.
3. Karl R. Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı: Son Otuz Yılın Makaleleri ve Bildirileri*, Çev. İlknur Aka, YKY, İstanbul: 2005. s.54.
4. Nabi, *Hayriye*, 298. beyt, s. 64, <https://ekitap.ktb.gov.tr>.

ÖYKÜDE DİYALOG: “SUSSAN OLMUYOR, SUSMASAN OLMAZ”

emin ürdamur

Konuşkanlığıyla meşhur edipler bile sıra kurmacadaki diyalogları yazmaya geldiğinde dut yemiş bülbüle dönerler. İlginçtir; gündelik hayatımızı diyaloglar arasında geçirdiğimiz, sohbetlerimizde yüzlerce konuşma cümlesi kurduğumuz hâlde kurmacadaki diyaloglar bizi temkinli davranmaya, kılı kırk yarmaya, ince eleyip sık dokumaya mecbur bırakır. İyi ama neden?

Mihail M. Bahtin’e göre diyalog yalnızca kurmaca metinlerdeki konuşmalarla ilgili değildir. Diyalog, hem eserin hem hayatın temel yapısını belirleyen felsefi bir ilkedir: “Yaşamak diyaloga katılmak demektir; sorular sormak, kayıtsız kalmamak, karşılık vermek, uzlaşmak, vb. Bu diyaloga kişi bütünüyle ve tüm hayatı boyunca katılır; gözleri, dudakları, elleri, ruhu, tını ile tüm bedeni ve edimleri ile. Tüm benliğini söylemeye yatırır ve bu söylem insan hayatının diyalojik dokusuna, dünya sempozyumuna yerleşir.”¹

İnsan hayatını deşifre etmeyi amaçlayan bir anlatı son tahlilde yazarın muhayyilesinde şekillenir, gerçek olmamakla birlikte gerçek’ten daha anlamlı bir tesir uyandırmak ister.

Yazar, hayatın bir benzerini üretirken hayatın akışındaki şartlarla kurmacanın akışındaki şartların örtüşmediğinin bilincindedir. İnsan ilişkilerinde hâlen geçerli olan pek çok söz, biçim, tavır; kurmaca için klişe çanlarının çalmasına sebebiyet verebilir. Edebî metin, hayat kadar kendinden önceki yazınsal birikimden, o birikimin hayatı alımlama estetiğinden beslenmek durumundadır. Yazınsal birikim ise büyük sanatçıların eserleriyle kendini geliştirip ileri noktaya taşır. Yazının tekâmülü, metnin hayata yaklaşmasıyla değil hayatın özüne yaklaşmasıyla gerçekleşir. Hayatla hayatın özü arasındaki farkta, “sözün estetik tasarrufu” olarak ortaya çıkan edebiyatın da tanımı saklıdır. Bütün bir edebiyat birikimi bu tanımı doğrular niteliktedir. Hayatla edebiyat iç içe değil yan yana akan iki ırmaştır. Bu iki ırmağın tehlikeli biçimde birbirine yaklaştığı anlarda edebiyatçının gazeteciyle, ideologla, siyasetçiyle, meddahla arasındaki mesafe kapanır ve süreç edebiyatın araçsallaşmasına, hemen ardından da vasatlaşmasına varır. Bu bakımdan sanat eserinin hayatla ilişkisi, mütemadiyen bir dikkati, temkini gerekli kılar. Öyküdeki diyaloglar,

iki ırmağın birbirine en çok yaklaştığı noktalardır. Yaklaşma olağandır çünkü kurmaca gerçekliğe ihtiyaç duyar. Gerçekliğin öncelikli mercilerinin biri de diyaloglardır. Ama gündelik hayatta özgürce at koştu-ran diyaloglar bir kurmacada başına buyruk hareket etme lüksüne sahip değildir. Her cümle kahramanın derinliğine, atmosferin teşekkülüne, öykünün iskeletine hizmet etmekle yükümlüdür. Diyaloglar kurmacadan yansıyan gerçeklik duygusunu en hızlı biçimde artırıp azaltabilme kabiliyetine sahip parçalardır. Bu parçalar, metnin doğal bir uzvu intibasını uyandırmadığı takdirde öykünün aleyhine çalışmakta tereddüt etmezler. İyi diyalog karakterleri derinleştirmekle kalmaz, öykünün genel atmosferini besler, olay örgüsünü biçimlendirir ve temaya hizmet eder.

Öykücünün asla unutmaması gereken ölçü, diyalog cümlesinin yazara değil kahramana ait olduğu gerçeğidir. Kahramanın bilgi düzeyi, kelime dağarcığı, duygu durumu konuşmalarda çelişkisiz ortaya konulur. Aynı anda doğal, veciz ve katmanlı olmayı başaran diyaloglar, dünya edebiyatında en iyi konuşma

örnekleri olarak kabul edilir. Şüphesiz bunu başarmak kolay değildir. Anlatıcı ses kısılır, konuşan karakter öne çıkarılır. Yazar ise sevsin sevmesin konuşmasını kurgularken öykü kahramanına haksızlık edemez, tuzak kuramaz, itibar suikastı gerçekleştiremez, diğer kahramanı öne çıkarmak için çelme atamaz. Kahramanlar; varlıksal konumları, statüleri, kültürel geçmişleri, duygu durumları neyi gerektiriyorsa öyle konuşurlar. Diyaloglarda yazara düşen yegâne sorumluluk, kahramanın sesini okura ulaştırmaktır.

Gerçeklik duygusunu artıran, karakterleri belirginleştiren, yazara kestirme yollar bahşeden diyaloglar, öyküde bir romancı bonkörlüğü içinde kullanılmamalıdır. Aksi takdirde diyalog, metni gölgeler. Diyalogların görevi eseri gölgelemek değil kurmadaki bütünlüğe hizmet etmektir. Füzûzan'ın, "Parasız Yatılı" öyküsünün girişi bu bütünlüğe hizmet etmesi bakımından güzel bir misaldir. Konuşma cümleleri rastlantısal değildir; öykü kahramanlarının hayatları, muhitleri, maddi durumları, duygusal konumları hakkında kestirme bilgiler barındırır: "Sen çıkınca işin bitip gene yürüyerek iner, Mısır Çarşısı'ndaki beğendiğimiz börekçi var ya, kanarya kuşları olan, orda öğle yemeğimizi yeriz. N'olacak kırk yılda bir ziyafet. Onun için Çağaloğlu'na yürüyerek gidip gelmekten yorulmayız, değil mi benim kızım? İstersek tatlı bile yeriz. Köprüden de eğlene güle döneriz."²

Diyaloglar bazen ironiye başvurarak derinlerde saklı hüznü göze sokmadan görünür kılar. Örneğin Oğuz

Atay'ın "Tahta At" adlı öyküsünden bir diyalogu ara cümlelerden arındırarak hatırlayalım: "Hayri: 'Davamızı daha selametle yürütmek için bir parti kurmalıyız. Ben şimdiye kadar parti davasına çok çalıştım, üstelik hep alt kademelerde bulundum.' Tuğrul: 'Bir şeyden yana değiliz ki Hayri, bir parti kuralım.' Hayri: 'Ah bir olabilseydik ağabeyciğim, biz de bir şeyden yana olabilseydik.' Tuğrul: 'Ya da bir şeyler bizden yana olabilseydi.'"³

Konuşma cümleleri bazen söylenmeyerek de öyküye hizmet ederler. Haldun Taner'in "Eller" adlı öyküsüne başvuralım: "Daireye geldiğimden koşmuş gibi soluyordum. Terimi silip masanın başına geçince ayniyat şefi bendeki fevkaladeliği sezdi: 'Allah versin Daniş Bey' dedi. 'Gözlerin pek parlıyor bugün. Sende bir şeyler var, anlayalım.' Kendimi tutamasam, 'Var ya zahir. Eldivenim var benim, eldivenim' diye bağıracaktım."⁴ Akıldan geçirildiği hâlde söylenme-

**Öykücünün asla
unutmaması
gereken
ölçü, diyalog
cümlesinin yazara
değil kahramana
ait olduğu
gerçeğidir.**

miş bir cümleyle yazar, kahramanın duygu durumundaki coşkuyu ustaca okura aktarır.

Öykü söz tasarrufu bakımından şiire yakın bir türdür. Bu tasarruflu alanda kullanılacak diyalogların da birkaç şeyi aynı anda başarması beklenir. Karakterler arasındaki çatışma, uzlaş, gerilim, sevgi, hesapçılık, ironi ve hatta zekâ düzeyi diyalogla verilir. Öyküde diyalogun nasıl olması gerektiğı sistemleştirilemeyecek kadar çoklu girdiye ve çıktıya sahip bir meseledir. Sayısız başarılı örneğin, aynı cümlelerle sayısız başarısız örneğe dönüşmesi; diyalog kullanımı hakkında yekpare, tutarlı, somut bir formülün oluşturulmasını güçleştirir. Bu durum, bazı temel ilkelere söz edilmeyeceğı anlamına gelmez elbette. Yakın zamanda zihnimin bir köşesinde bu yazıya dair hazırlıklarımı sürdürürken bir yandan da Donald Keene'in *Japon Edebiyatının Zevki* adlı veciz kitabını okudum. Yazar, kitabındaki düşünceleri on dördüncü yüzyılda Kenko adlı bir rahip tarafından kaleme alınan *Aylaklık Üzerine Denemeler* kitabına dayandırır. Japon zevkini; "ima", "kusurlu düzenlilik", "sadelik", "bozulabilirlik" şeklinde dört ilkeyle açıklayan Keene, modern kurmacada diyalogların kullanımı hakkında bana ilham verdi. Bu başlıklar aynı zamanda iyi diyaloglar için genel ilkelere dönüştürülebilir.

İma: Diyaloglar, yazarı karakterlerin geçmişiyle ilgili uzun uzun açıklamalar yapmaktan kurtarır. Kurgudaki pek çok önemli durum, duygu ve sahne diyaloglarla aktarılabilir. Ama unutmamak gerekir ki diyaloglar eserdeki en zarif kasnaklardır. Bu kasnakların sırtına gelişigüzel yükler vuramayız. Küçük, ince, zeki göndermeler yeterlidir. *Japon Edebiya-*

tının Zevki'nde yazar, "Kiraz çiçeklerine yalnızca tam çiçek açtığında, aya yalnızca bulutsuz olduğunda mı bakmalıyız?" diye sorduktan sonra şu tespiti yapar: "Çiçek açmak üzere olan dallar ya da solmuş çiçeklerle dolu bahçeler hayranlığımıza daha layıktır."⁵ Çünkü açmak üzere olan dallar ve solmuş çiçekler, bu hâlleriyile bile çiçeklerin açtığı mevsimi ima ederler. Başlangıçlar ve sonların ilginçliğine dikkat çeken Keene; ima'nın, doğrudan anlatımdan daha etkili bir ifade tarzı olduğunu, ima kullanımının Japon sanatında ileri boyutlara taşındığını söyler: "Birkaç fırça darbesi sıradağları ya da tek bir vuruş bir bambu sapını düşündürmeye hizmet etmiştir."⁶

Kurmacada diyalogun amacı kendisi değildir. Diyalogun kendisini amaç edinmesi, diyalogun en yersiz biçimidir ve Francine Prose'un dediğı gibi, "Kötü yazılmış bir diyalogun göstergelerinden biri, tek defada en çok tek şey yapmasıdır."⁷ Diyaloglar barındırdıkları alt metinlerle, imalarla kurgunun görünmez hizmetçileridir. Mehmet Tekin, "Diyalogun basit ama temel işlevi, gizli olanı 'âşikâr' kılmak, soyut olanı somutlaştırmaktır." diyerek bu gerçeğe dikkat çeker.⁸ İyi yazar, göze sokmadan, doğal akışı bozmadan, okurda "bilgilendiriliyorum" hissini uyandırmadan diyalogları tasarlar.

Kusurlu düzenlilik: Düzenin itici, düzensizliğin ise çekici olduğunu hatırlatan Keene, bir şeyin eksik bırakılmasının onu ilginç kılacağını, bunun insanda "büyümek için yer ayrıldığı hissini" uyandıracığını söyler. Bu noktada düzensiz şekilleriyle bilinen Japon seramiklerini hatırlatır. Bu düzensizlik oldukça bilinçli bir düzensizliktir: "Eğer çömlekçi düzgün bir sırta simetrik bir şekil-

de bir kâse ya da çömlek yapmayı amaçlamış ve başarısız olmuşsa bu ciddi bir hata sayılabilir, ancak amacının bu olmadığı açıktır.”⁹ Pürüzsüz porselendeki mükemmelliğin ve düzenliliğin çay içen kişiyi dışladığı gibi diyaloglardaki düzenli, tertipli, kitabi konuşmalar da okuru dışlar, öyküden uzaklaştırır. Diyaloglar kusurlu düzenlilik içinde olmalıdır. Görünüşte kusurlu, eksik, pürüzlü olan diyalog tam da bu sebeple sahici-lik kazanır.

Sadelik: Atölyelerde yazar adaylarına ilk adım olarak hayattan birebir diyaloglar kopyalamak gibi yöntemler öğretilir. Bu gereksiz meşguliyet, edebiyatın ne olduğu gibi temel bir meselenin ıskalanmasından kaynaklanır. Özellikle öykünün kısa mesafeli yürüyüşü göz önünde bulundurulduğunda; konuşmalarda tek başına doğallığın mantıksız bir uzunluk doğurmaktan başka bir işe yaramayacağı söylenebilir. Doğallık, hayatın kopyalanmasıyla değil, doğallık intibainin uyandırılmasıyla kabildir. Bu da hem gözlem gücü hem yazınsal tecrübe gerektirir. Peki, eseri doğallık testine tabi tutmanın bir yolu var mıdır? Allan W. Ecker, “Öykülerin Kontrolü” başlıklı yazısında, bir öykücünün en uygun eleştirmeninin bizzat kendisi olduğunu söyledikten sonra saydığı yirmi beş yaygın hatadan biri olarak “diyalogları” gösterir. “Diyaloglarınız çok mu resmî?” sorusunun devamında şunları söyler: “Eğer öykünüzün ilk taslağının tamamını, öyküde yer alan konuşmalardaki diyalogları görmek için okumadıysanız, bunu yapmaya hemen başlayın. Zihinde tasarlanmış konuşmalar, gerçek konuşmalardan farklıdır. Diyalogların bir bölümünü sesli olarak okuduğunuz zaman, bir de okumaksızın, diyalogları doğal biçimde konuşmaya

çalışın. Diyaloglarınızın, ilk taslağındaki yapay konuşmaları daha doğal biçime getirdiğinizi göreceksiniz.”¹⁰

Bozulabilirlik: Diyaloglar, yazarla eser arasındaki mesafenin korunmasını sağlar. Diyalogda yazar değil, kahraman konuşur. Bu esnada nesnelliğin had safhaya ulaşması beklenir. Taraflar arasında yaşanan diyalog, ayrı bilinçlerin içinden doğan cümlelerden oluşur. Bu diyalektik zemin, “diyalogun sonuçsuzluğu” gibi oldukça entelektüel bir neticenin ortaya çıkmasına, metnin felsefi derinlik kazanmasına imkân verir. Felsefe yapmak, hükümden kaçınmakla eş değer, düşünsel bir eylemdir. Hatırlanacağı üzere Platon’un eserlerinde yer alan Sokratesçi diyaloglar, genelde tartışma boyutunda kalan, bir sonuca varmaktan özellikle kaçınan metinlerdir. Çünkü filozoflar uzlaşının ya da kesin kanaatin, felsefenin ölümü anlamına geldiğini bilirler. Kesinlik ve mutlaklık sadece felsefede değil edebiyatta da sönümlendirici bir ekiye sahiptir. Okurun zihninin harekete geçirilebilmesi için diyalektik muğlaklık şarttır. Birinin yaptığını diğeri yıkar, birinin iddiasını diğeri çürütür, birinin haklılığını diğeri geçersiz kılar. Böylece eser; bozulabilen, yenilenebilen, güncellenebilen bir estetik eksen kazanır.

Dostoyevski’nin eserlerini bütün olarak zekice sahnelenmiş diyaloglara benzeten Bahtin, diyaloglardaki “açık uçluluğuna” dikkat çeker. Diyalogun sürmesi, bir neticeye varmaması gerekmektedir. Çünkü “Diyalog son bulduğunda her şey sona erer. Dolayısıyla, diyalog tam da özü gereği son bulamaz ve son bulmamalıdır.”¹¹ Tam da şimdi Scott Fitzgerald’ın o meşhur sözünü hatırlamanın yeri geldi: “Birinci sınıf bir

zekânın varlığının kanıtı, zihninde aynı anda iki karşıt fikri tutabilme yeteneğidir.” Bu çarpıcı tespiti edebî bir metne de uyarlayabilir, zıt fikirleri aynı anda barındırabilen metinlerin birinci sınıf zekâyâ sahip olduğunu söyleyebiliriz. İnsanlar gibi metinlerin de zekâ düzeyleri farklıdır. İşte diyaloglar yazarı tarafsız bölgeye iterek, farklı bilinçlerin çatışmasına, iletişim kurmasına, böylece metnin kesinlikten uzaklaşıp muğlaklığa, anlayışa, ihtimama, çoğulculuğa, zekâyâ doğru yönelmesine imkân verir.

Kaynakça

- 1 Mihail M. Bahtin, *Dostoyevski Poetika-sının Sorunları*, Çev. Cem Soydemir, Metin Yayınları, İstanbul: 2004, s. 383.
- 2 Füzüzan, *Parasız Yatılı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 2015, s. 101.
- 3 Oğuz Atay, *Korkuyu Beklerken*, İletişim Yayınları, İstanbul: 2014, s. 164.
- 4 Haldun Taner, *Tuş*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 2016, s. 41.
- 5 Donald Keene, *Japon Edebiyatının Zevki*, Çev. Naoki Yamamoto, Sevede Öztürk, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul: 2023, s. 19.
- 6 Keene, *Age*, s. 21.
- 7 Francine Prose, *Bir Yazar Gibi Okumak*, Çev. Seda Çingay Mellor, Kiraathane Kitapları, İstanbul: 2022, s. 262.
- 8 Mehmet Tekin, *Roman Sanatı I*, Ötüken Yayınları, İstanbul: 2014, s. 277.
- 9 Donald Keene, *Japon Edebiyatının Zevki*, Çev. Naoki Yamamoto, Sevede Öztürk, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul: 2023, s. 23.
- 10 Haz. Salih Bolat, *Öykü Yazma Teknikleri*, Varlık Yayınları, İstanbul: 2020, s. 229, 230.
- 11 Mihail M. Bahtin, *Dostoyevski Poetika-sının Sorunları*, Çev. Cem Soydemir, Metin Yayınları, İstanbul: 2004, s. 337.

ATLIKARINCA

ESRA KILIÇ TÜREDİ

İLLÜSTRASYON ZEYNEP TUĞBA ERDOĞAN

Vakit yaklaşıyor. Uyan. Işıl ışıl bir lunaparkın tam ortasındayız. Her şey kıpır kıpır. Her şey dipdiri ve canlı. Gökyüzü ve yıldızlar; arabalar, trenler, ışıklar; sevinçler ve kahkahalar... Rzgra bıraktığın saçlarınla bir yeri bir göğü kucaklaya kucaklaya dönüyorsun havada. Bir rzgrglnn kanatlarından senin sevincine sevinen kuş kalbime el sallıyorsun. Atlıkarcanın müzikli dansına karışıyorsun sonra. Yaldızlı bir eyerin üstünde, atına sımsıkı yapışmış, gözlerini uzaklara dikmiş cesur bir kahraman gibi mahmuzlarını değdire değdire bembeyaz bir rüyayı koşuyorsun. Ağzımızda pamuk şekerinden bir tat, burnumuzda nemli bir yaz akşamı kokusu, gözlerimizde parıldayan bir hayat, ellerinde masum bir hayalin canlanan coşkusu, ellerimde ertelenmekten yorulmuş bir dileğin boynu bükük duruşu... Biliyorum, uyanmak istemiyorsun. Ama uyan. Hadi o rüyanın saçlarına dokun şimdi, sırtını okşa, sana söylediğim, söylerken kalbine işlediğim o müşfik ninnilerden mırıldan ona. Bu vedanın uzun srmeyeceğinin vaadini bırak baş ucuna. Bırak onu uyusun, dinlensin, demlensin... Bir gün ona dnebilirsek bize zorla uyandırıldı-

ğımız vakitleri göstereceğin, göstereceğin ki öylesine uyandırdığımız sabahlarda yapacağımız ilk işin onun peşinden koşmak olacağını öğreneceğim, öğreteceğin. Uyan...

Hava soğuk. Hava çok soğuk. Nefesin titriyor, dudakların, sesin, sözlerin, ellerin... Titresinler. Titrek de olsa duyayım onları, sessizliğe gömülmesinler; ilk nefesin, ilk sesin, ilk kelimem, ilk adımım gibi üşüyen yerlerimi ısıtmaya devam etsinler. Sen de ısın. Yüzünü sıcacık suyla yıka. Damlalar dokunsun alındaki çizgilere, oraya yazılmış hikâyenin mürekkebi yüzüne dağılsın, yanaklarından süzülüp izler bırak-sın dünyaya. Kurusunlar zamanla. Kurudukça birçok şeyin ne kadar hızla değiştiğini, dönüştüğünü, bir görünüp bir kaybolduğunu, en çetin imtihanların insanı hayatının en rahat, en tamam, en güzel yerinde kısıp yakalayıp ayaküstü nasıl lafa tuttuğunu hatırlayalım seninle. Sudan kıvrılıp aynaya yayılan o buharı ellerinle dağıt. Belirsizliği, bulanıklığı, kaybolmayı, bulmamayı, bulunmamayı sakın kabullenme. Hayatla arana derme çatma duvarlar örüp aymazca kenara çekilenlere, en ufak sarsıntıda üstüne devrilecek hırstan kaleler inşa edip korkakça oyuklarına girenlere rağmen her sabah oraya bak. Hayatın, yüzüne dokuyacağı çizgileri, saçlarına serpeceği kar tanelerini, gözlerine indireceği bulutları ve güneşleri, gözlerine

yerleştireceği anlamları ve hevesleri, geceleri ve gündüzleri, tekrarları ve hayretleri görmelisin, görmeye devam etmelisin.

Hadi kalk. Yatağını düzelt. Odanı güzelce topla. Oyuncaklarını raflara diz. Sarmaşıklı bahçelerinde kelimeden kelimeye tutunduğumuz, uçan halılarına konduğumuz, masal ülkelerinde koştuğumuz, büyülü ormanlarında soluklandığımız, görkemli şatolarında konaklarken kimi zaman ağlayıp kimi zaman kıkırdadığımız o rengârenk kitaplarını da yerleştir kitaplığına. Duvarda yanıp sönen yıldızlara göz kırp. Dünya küresinin ışıklarını aç. Senin için akşamdan ütülediğim kıyafetlerini giy. Saçlarını tara. Ben çoktan uyan-dım. Pek uyuduğum da söylenemez. İnsan bir yere gideceğinde ya da biri geleceğinde pek uyuyamaz ya hani, uykuları delik deşik olur ve kırk yerden yara alan o uyku, yorgunluğa derman olayım derken yorgunluğun bizzat kendisi olur. Öyle. Bu kuş uykulu tabiat biraz çocukluğumdan biraz da senden yadigâr bana. O tetikte duruş, o pusuda bekleyiş, o emanet kıvrılış, çocuksu endişeler, anaç korkular, dünyayla bir türlü uyuşamama, gecenin koynuna bir türlü yerleşememe; sarsıntılara, çıtırtılara, uğultulara, fısıltılara kulak kapatıp uykunun yedi kat derinine inememe... Her gece hayatın yüzeyine vurmak kaderim derdim eskiden, şimdi her şey yepyeni ve kaderim

yedi kat yerin dibinde... Ama sen... Uyan...

Az önce yağmur yağdı. Oluklardan ince ince akan sesler gök gürültüsünün içinde kayboldu. Oysa küçükken bana ninni gibi gelirdi onlar; uykusuzluğuma eşlik eder, içime su serper, korkan yanlarıma kol kanat gererlerdi. Eskisi gibi onları dinleyip uyumak istedim, olmadı. Kalktım. Odaları topladım. Yolculuğa çıkmadan evvel bir evi nasıl bırakmam gerekiyorsa öyle bırakmak için uğraştım. Yolculuktan döndüğümde bir evi nasıl bulmam gerekiyorsa öyle bırakmak için çabaladım. O an bu tamlık, bu eminlik içimde acı bir kahkaha gibi çınladı, çınladıkça içimde sinsi bir huzursuzluğu, arsız bir cüreti kimildattı.

Duvarlara baktım. Sana zamanı kanıtlamak için anılardan, rüyalar-dan, avuntulardan başka elle tutulur kanıtlar, dişe dokunur işaretler aradım. Boşluğun izlerini buldum bazı duvarlarda, paslı çivilerin ucunda sallanan rakamlar buldum; tek yönde, aynı mevzide durmuş saatler buldum. Zamanı bir ucundan tuttum evet, ama onu âna çevirmeyi, çevirip sana getirmeyi hem beceremedim hem de unuttum. Sınırları belirlenmiş bir dairenin içinde döndürdüğümüzü zannettiğimiz zamana acıdım; yaşam dediğimiz o kovalamacaya, o keşmekeşe, o telaşa acıdım. Oysa gece ve gündüz yeter

bize dedim, karanlık ve aydınlık, yeter, bize... Onları içeri sızdıracak bir pencere aradı gözlerim. Fakat her yer aynı renkte, aynı katı grilikteydi. Işık sızdıran tek bir oyuk bile yoktu. Yıllarca nasıl bu denli ışksız, bu denli havasız yaşamışsınız şaşırdım; şaşkınlığım boğazımda gittikçe büyüyen bir yumruya, bir suskunluğa dönüştü. Senin bütün sorularını özenle cevaplayan, soru işaretlerinin kancalarıyla yaralanmayasın diye uğraşan ben ise kocaman bir cevapsızlığa dönüşüp kendimi kanattım. Uyan...

Vakit yaklaşıyor. Geç kalıyoruz. “Saat kaç, nereden biliyorsun?” deyip kızılıyorsun bana, yorganı hızla başına çekiyorsun. Haklısın. Belki seni tatmin etmeyecek bu cevap ama hissediyorum canım, zamanı hissediyorum, sadece bir his bu, bir his... Otobüse geç kalıyoruz. O çok beğendiğin, günlerce dilinden düşürmediğin, hayallerinle süslediğin mavi otobüse koşmalıyız. Şimdi o, yemyeşil bir düzlükte yolcularını bekliyordur. Bizi bekliyordur. En öndeki iki koltuk için ayrıldı biletlerimiz. Pencere kenarı senin. Uyanık kalman, gözlerini hiç kırpmaman, hiçbir güzelliği kaçırmaman için... Hayata bir süreliğine; içinde susmak bilmeyen o ezgiyle kabına sığdıramadığın o özgürlük hissiyle penceresiz bir evden uzaklaşmanın o ışıklı sevinciyle yüksekten bir yerden bakabilmenin heyecanını yaşamak için... Kıvrılan yolların, yükselen tümseklerin ardından aniden ayaklarının altına serilen denizleri, yeşilleri, çiçekleri, tünelleri, köprüleri görüp hayret etmen için...

Şimdi düzleşiyor yol, sanki bir el özenle düzeltiyor onu. Kıvrımlar, virajlar, uçurumlar kayboluyor.

Korkuyorum. Dümdüz yolların en büyük tehlikesinin dümdüz olmak olduğunu söylemişti baban. Baban bunu dümdüz bir yolun dalgınlığında eğri büğrü giderken söylemişti. Baban bunu gitmeden biraz evvel söylemiş ve gitmişti. Hayat da dümdüz yolları kabul etmiyor canım, dalgınlıkları kabul etmiyor, dümdüz gitmeye alıştıkça ölüyor insan, kıvrılmadıka, yalpalamadıka, sarsılmadıka... Ölüyor. Oysa bir kez adamakıllı ölmek varken neden her gün durmadan öldürür insan kendini? Biz ölmeyeceğiz. Ölsek de ölümümüz bundan olmayacak. Bak yollar yeniden ayrılıyor, çatallanıyor; çakıllı, kumlu, taşlı, engebeli bir zeminle yer değıştiriyor. Biraz sarsılacağız, sallanacağız, yollar-dan tozlar havalanacak, üstümüze kayalar yuvarlanacak, bir süre etrafı seçemeyecek gözlerimiz ama geçecek. Hani sen arabalarını oynarken bir anda hızlandırıp çarpıştırıyorsun ya onları, kuleleri özenle dizip bir anda yıkıyorsun, sonra bırakıp başka başka oyunlara dalıyorsun, işte öyle olacak, biz de biraz oyun oynayacağız, biraz düşüp kalkacağız, biraz uyuyup uyanacağız, biraz üşüyüp ısınacağız, sonra yine hayatımıza dalacağız.

Uyandın mı? Uykunu alamadın mı? Şimdi koltuklarımızdan yatak yapacağım sana. Bembeyaz çarşafını açıp dalgalandıracağım, dalgalandıka bütün otobüs leylak kokacak ama bir yandan uçlarından tuğla parçaları, çimento tozları, kırık kiremitler, gri betonlar, ince kıymıklar dökülecek. Öyle çok dökülecekler ki denizin birden yükselmesi gibi yükselecekler; kapılardan, pencerelerden taşacaklar, sığamayacağız oraya, nefes alamayacağız, duraksayacağız, bir süre virgül olup kıvrıla-

cağız, biraz sıkışacağız, yorulacağız ama o da geçecek. Hem bak artık küçücük bir pencерemiz var. Zamanımız var. Gecemiz ve gündüzümüz var. Bak canım, gözlerin hep oraya baksın. O küçücük oyuğa. Oradaki devinime, oradaki maviye, laciverte, beyaza, umuda, ışığa, güneşe... Sakın kapama gözlerini, sakın oraya bakmaktan vazgeçme. Bak atlıkarınca da yanımızda, küçücük avuçlarının içinde. Şimdi güzelce kuralım onu. Her gece uyurken yaptığımız gibi. Yanı başında usul usul çalsın. Atları rüyadaki gibi dörtnele koştur, sen koşturduka müziği hiç susmasın, sen koştukça biz büyük adımlar duyalım, konuşmalar duyalım, *bir ses desinler, bir ses, bir melodi... Duyuyor musunuz?* Küçük pencерemize, oyuğumuza eğilsinler, başka bir ışık doğursunlar hanemize; sen, ben, bu ülke, bu şehir, insanlar, ekranlar, atlar ve adımlar, herkes ve her şey hep birlikte, aynı anda gülümseyelim. İçimize o yaz akşamındaki ferahlık essin yeniden. Rüyalarımıza koşalım sonra. Senin çok istediğin fakat benim hep ertelediğim o rüyalara koşalım. Lunaparklara koşalım, oyuncakçıdan çok istediğin o mavi otobüsü alalım. Kendi zamanımızı icat edelim, kendi saatlerimizi asalım içimizin duvarlarına, ân orada engin bir deniz gibi bitimsiz ve dingin dalgalanıp dursun. Ama uyan canım, bak duyuyor musun, büyük adımlar, hıştırtılar, kalabalıklar, kameralar bize yaklaşıyor, yaklaşıyorlar...

Oraya bak. O küçücük oyuğa. Bak.

Durun. Bir melodi, bir ses, duyuyor musunuz?

Canım?

1 "Ömür dediğin..." diye başlayan cümleyi nasıl tamamlarsınız?

Bir kürenin içinde koşmaktır.

2 Hayatınızda olmazsa olmaz dediğiniz üç şey...

Kitaplar olmadan yaşayamam gibi geliyor, o kadar eski bir alışkanlığım. Gerçi olmasalar da kendi kitabımı kendim yazar, okurum. O zaman diğer ikisine sıra bile gelmiyor. Hiçbir şey vazgeçilmez değil yani.

3 Bir koku var sizi çocukluğunuza götüren, o koku nedir?

Annemin kokusu. Onu kaybedince çocukluğumu da kaybeder miyim?

4 Şimdiki mesleğinizi yapmasaydınız ne yapmak isterdiniz?

Yazar olmasaydım ressam olurdum. Asıl mesleğim olan öğretmenliği yapmasaydım radyocu olmak isterdim.

5 O kitabın/öykünün kahramanı sizi neden çok etkiledi?

Raif Efendi'den çok etkilendiğimi hatırlıyorum. Yakın veya uzak çevremde onun gibi adamlar var; sizin de muhakkak vardır. O kadar gerçek bir karakter.

6 Özlemek deyince aklınıza ilk gelen?

Eski beni özleyorum. Daha neşeliydi, hayat doluydu.

7 Hayatınızda "bu benim kırılma noktam" diyebileceğiniz bir ânınız?

Ablamın vefatı benim için kırılma noktası oldu. Onu kaybettikten sonra ölüm haricindeki hiçbir şeyi kafaya takmamak gerektiğini öğrendim.

8 Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa hangi olayı seçerdiniz?

Rönesans dönemindeki Floransa'ya şahitlik etmek isterdim. Böylelikle Leonardo da Vinci, Michelangelo, Raffaello gibi sanatçıların çalışmalarına ve o kültürel patlamaya tanık olurdum.

9 Cevabını çok merak ettiğiniz bir soru...

Zamanda yolculuk mümkün mü?

10 Kederlendiğinizde yaptığınız şey?

Müzik eşliğinde yürüyüş yapmak veya şarkı söyleyerek araba kullanmak. Dışarı çıkamayacaksam da mutfakta bir şeyler yaparım, yer içerim. Bazı yiyecekler kederi alırmış.

11 Hayatta rafa kaldırdıklarınız?

Yüzleşmeler. Bir de farkında olmadan rafa kaldırdıklarım var. Canımı sıkan şeyleri yok sayıyorum ama aslında onlar deşilecekleri günü bekliyorlar. Bunu, öykülerime sızdıklarında fark ediyorum.

12 Ruhunuzda iz bırakan biri?

Jules Verne, ta çocukken iz bıraktı.

13 En sevmediğiniz özelliğiniz?

Sabırlım. Karşımdakini çıldırtacak kadar sabırlıyım. Kendime de iyi gelmiyor.

14 Ruhunuz nereli?

Dünyalı olmadığı kesin.

15 Gözünüzü kapattığınızda duyduğunuz/ duymak istediğiniz o ses?

Ses olmasa süper olur, düşünürüm belki o zaman.

16 Geçerken gördükleriniz...

Büyücü kadınlar ve hayatta kalma reçeteleri.

17 Bir notunuz var mı?

O zaman şarkı söylemek lazım avaz avaz.

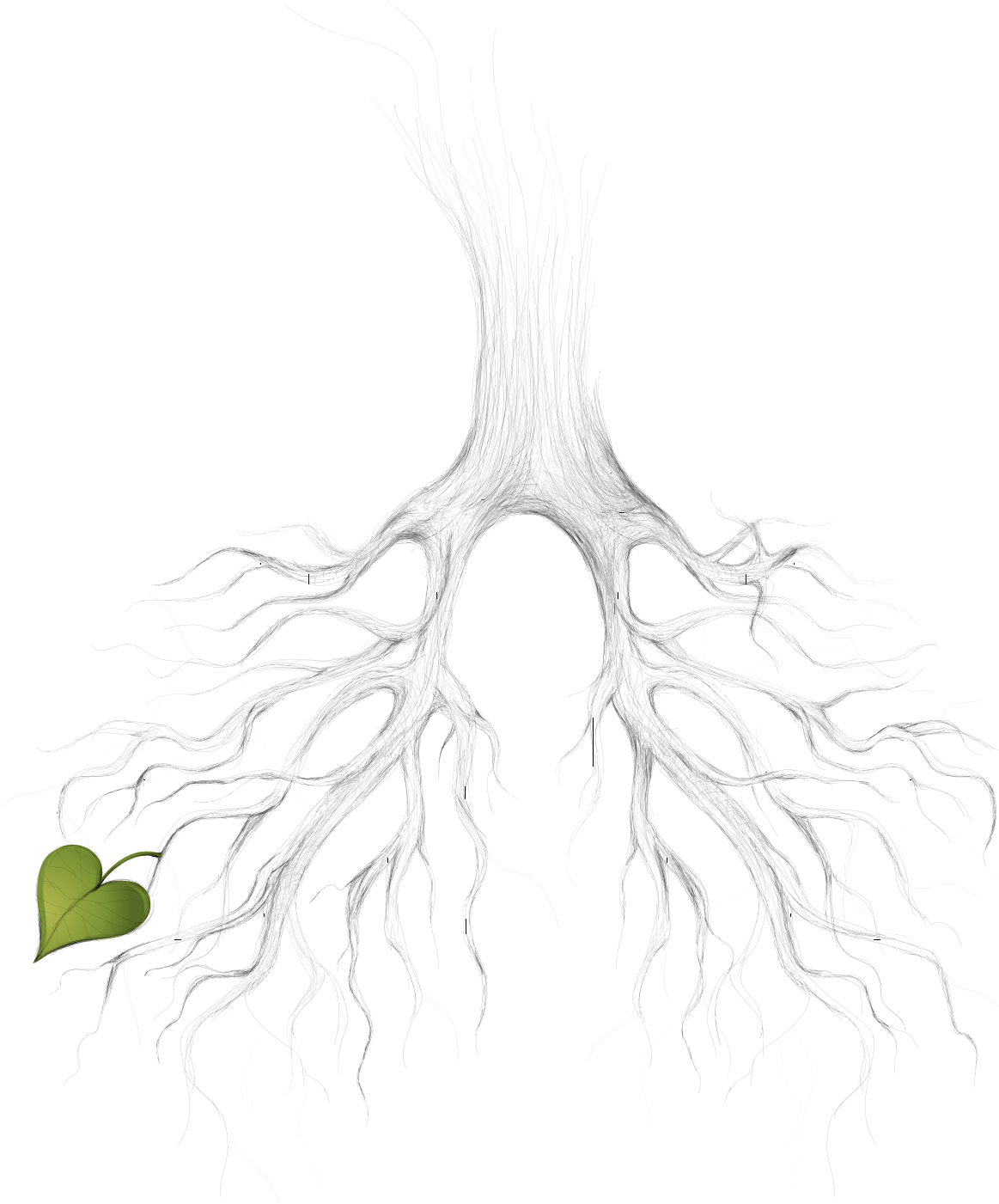

AYAKÜSTÜ SORULAR?

T EFEKKÜRE GİDEN YOL

ZEYNEP ODABAŞ

*Düşünmek insanın ait olduğı yeri bulma çabasıdır.
İbrahim Kalın*

Zihnimiz tıpkı bir makine gibi tıkkır tıkkır hiç durmadan çalışır. Gördüklerimizi ve işittiklerimizi kayıt eder, çıkarımlar yapar, iyi ya da kötü düşünceler üretir. Düşüncelerimiz gün içinde biz fark etsek de etmesek de zihnimizde dolanıp dururlar. Düşünceleri güzelleştirmek, seçmek ve bazılarına bu yanlış diyebilmek ise belli bir çaba gerektirir. Bu çabanın en güzel hâli okumaktır. Okudukça ve bilgi sahibi oldukça aklımıza gelen her düşüncenin peşinden gitmeyiz. Önce kendi süzgecimizden geçiririz. Kendimizi ifade etmemiz gerektiğinde ise sokak ya da medya ağzıyla konuşmak yerine kendi cümlelerimizi üretiriz. Bize ait fikirler ortaya koyabiliriz ve bunu belli bir dayanakla destekleyebiliriz. Bu dayanakların en güzeli şüphesiz vahiydir. Allah'ın bizim için gönderdiği kitabı anlamak ve uygulamak için verdiğimiz emek, düşüncelerimize en güzel biçimi verecektir. Eğer biz bu kaynaktan beslenirsek her an değışen gündem ve popüler akımlar karşısında metin bir duruşumuzun olması işten bile değildir.

Konuşmak ve yazmak düşünmenin somutlaşmış hâlidir. Mevlana'nın deyişiyle "Kalp deniz, dil kıyıdır. Denizde ne varsa kıyıya o vurur." Kalbimiz kin ve haset duygusuyla sarıp sarmalanmışsa düşüncelerimiz de karanlık ve ürkütücüdür. Dolayısıyla konuşmalarımız da iğneli, can acıtıcı olur. Kalbimiz mutmain, umutla dolu ise düşüncelerimizin geneli de aydınlık ve berraktır. Biz konuştuğça karşımızdaki insanlar ferahlar, huzur bulur. Bazen de hâl diliyle konuşur insanlar. Düşüncelerinin güzelliği eylemlerinin inceliğinden anlaşılır. Tebessümünde, yürüyüşünde hatta duruşunda bile kişinin hep bu incelik vardır.

Kalbin de kendi tınısı, kendi işleyişi, kendi cümleleri vardır. Bunun ismi vicdandır, ilhamdır, duadır. Eğer zihnimiz kalbimizin sesini dinlemez olmuş sadece akıl ya da arzularımızla işler olduysa insan bozulmaya başlar. Akıl bize en doğrusunu bizim bileceğimizi fısıldar. Aklın peşinden giden, dünyada olduğu hâliyle kendini üstün bir varlık gibi görmeye başlar. Bir şeyler yapabildikçe benliği şişer. Hâlbuki insan, Allah karşısında aczini kabul etmeden gerçek manada yükselmez. Arzular ise bize küçük hazlar peşinde koşturur. Bunların peşinden gitmek bizi doyurmaz, aksine bağımlı ve zavallı bir hâle düşürür. Oysa kalp şaşmaz bir pusula gibi daima bize doğruyu hatırlatır. Çünkü kalp ruhumuzu temsil eder, hakikati bulabilmek için onu temiz

tutmaktan ve parlatmaktan başka yol yoktur. Kalp ile düşünmek vicdanı yok saymamaktır. Akıl da bu yolda kullanmak ve doğru istikamete adım adım yaklaşımdır.

İnsan kalbin istikametinde, aklın önderliğinde düşüncesini bilinçli bir şekilde yönlendirebilirse ortaya tefekkür çıkar. Gördüğü, yaşadığı şeylere dikkat kesilen, bunların hikmetlerini arayan ve hayrete kapılan insan tefekkür etmeye başlar. Tefekkür düşüncenin en yüce hâlidir. İnsan önce kendini sonra Rabb'ini bulmaya çalışırken hep bir mana arayışındadır. Bu dünyada ne için varım, sorusu bir kere sorulunca insanın büyük arayışı da başlamış demektir. Eskiden dervişler bu sorunun cevabını bulmak üzere yollara düşerlermiş. Yalın ayak başı kabak yürürlermiş. Erzurum'da bir müzede "müterraka" adında bir sopa sergileniyordu. Bu sopa dervişlerin yolda durup tefekkür ederken dayandıkları değnek imiş. Kim bilir hangi sarp yokuşun sonunda, hangi nehrin kenarında, hangi hayvanın gözlerinde durup dinlenirlerdi? Tabiatı bozulmamış hâliyle temaşa edip onun dilini çözüp kim bilir hangi sırları işitirlerdi? Bir Kızılderili duasında söylendiği gibi "Tanrı'm beni öyle bilge yap ki her yaprağa ve her kayaya saklamış olduğun dersleri öğreneyim." niyetiyle kim bilir hangi ilimleri öğrenmişlerdi? Tabiatla kaynaşmadan kendini bulmak mümkün mü? Herkes kendi Hıra'sını arıyor belki de hakikati bir nebze bulabilmek ümidiyle.

Düşünce bahsetmişken eylemden bahsetmeden olmaz. Bizi eyleme geçirmeyen hiçbir düşünce ya da fikir kıymetli olmuyor. İnsan tabiattan, eşyadan aldığı dersleri hayatın küçük sahnelerinde kullanmadıkça taşlar yerine oturmuyor. İnsan insanla son şeklini alıyor. Toplum içerisinde, hakikatten yudumladığı damlaları hangi eylemlerine yansıtıyorsa öğrendikleri o zaman anlam buluyor. Aynamız her daim işimize bakıyor. Güzel düşünceler güzel eylemlere dönüşünce kıymetli oluyor. Bunun için de insanın her daim yolda olması gerekiyor. Kendisini dantel gibi işleyip yavaş yavaş yetiştirdiği ince bir yolda... Hiç vazgeçmeyeceği o tekâmül yolunda. Kemale eremese de ermek için yaşadığı, karınca misali doğru insan olmak için su taşıdığı o ümit yolunda. Ait olduğu yeri bulmak için beklediği duraklar da yola dâhil hatta hatalar da. Yeter ki sonunda bir işaret olsun. İnsan bu dünyada tamam oldu ve bitti diyebilir mi ki zaten? Ömrün tamamı bir yoldan ibaret değil mi? Bu yol meşakkatli de olsa her zaman yürümeye değer çünkü sonunda sonsuz huzura kavuşma ihtimali var. Ait olduğumuz yerin uzak olması oraya doğru günbegün yürüdüğümüz gerçeğini değiştirmiyor. Bu dünyada hakiki manada düşünmeyi öğrenenleri, görünenle yetinmeyip görünmeyene de iman edenleri akıl ve hayallerine gelmeyecek güzellikler bekliyor.

MODERNLİK: SIKICI BİR HİKÂYESİNİN SONU

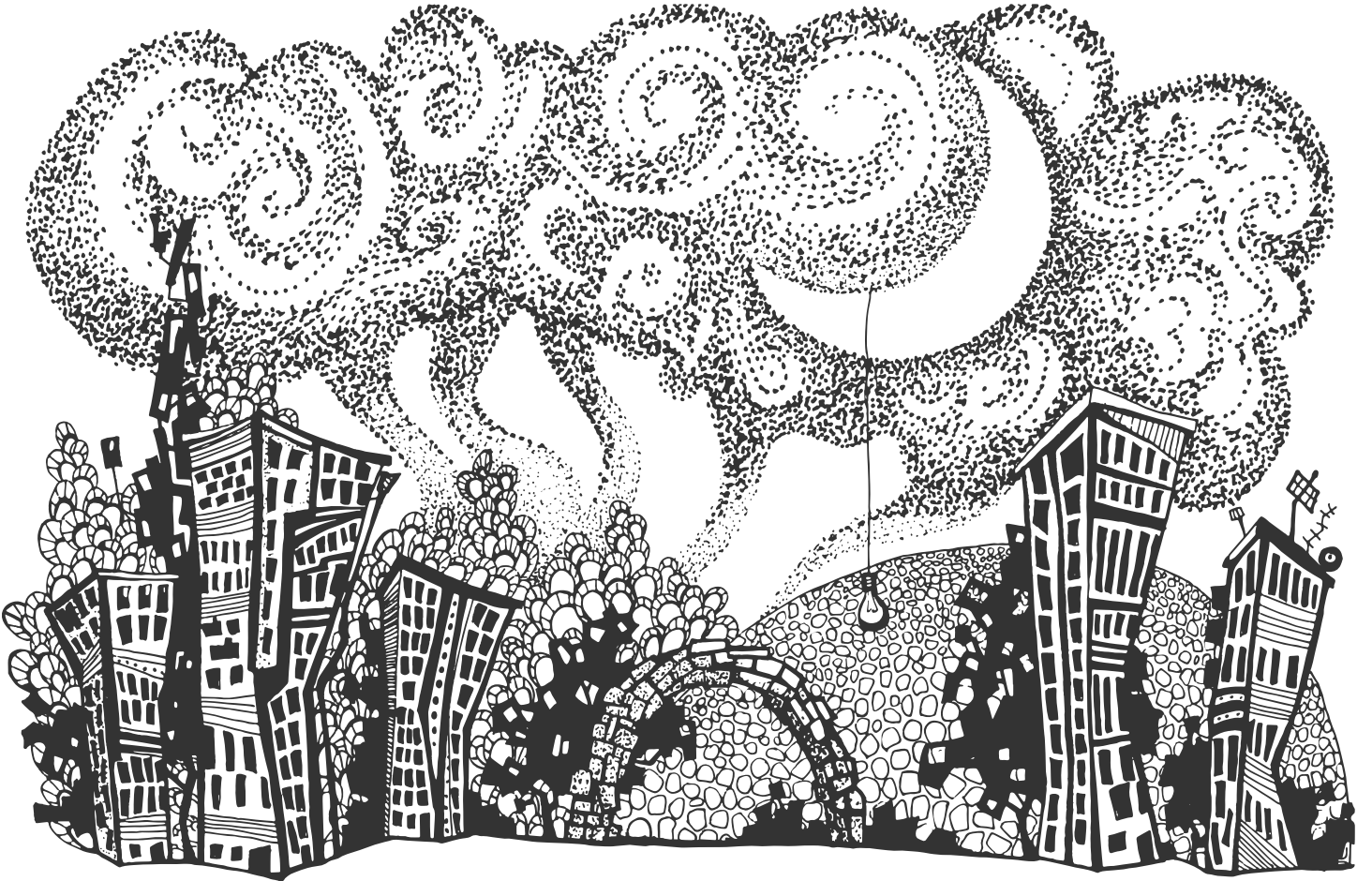
İBRAHİM TÖKEL

Adına modernlik, modernleşme, çağdaşlık veya ilerleme dediğimiz, insanlık tarihinde içine; emperyalizmi, kapitalizmi, bilimciliği, Rönesans'ı, aydınlanmayı, büyük dönüşümleri, köle ticaretini, her türlü sömürüyü ve akıl almaz cinayetleri, sefaletleri alan bu devasa hikâyeyi bir yazıda ele almak ne mümkün. Bir yanda bütün bir tarihi değiştiren, dönüştüren Avrupa merkezli bir dünya tasavvuru; diğer yanda kendilerinin “geri” kaldıkları

kabul edilen, ettirilen dünyanın geri kalanı... Arada bir yerlerde buna eklenen bizim “ hikâyemiz” de var.

Toplumsal, siyasal tarihimizde son iki yüz yıldır ne söylediysek ne yazdıysak hep modernleşme tarihi-miz ve mücadelemiz üzerinden oldu. Toplumsal hayat, edebiyat, siyaset, sofraya yemek ne kadar yaşam alanı varsa bu hikâye etrafında döndü. Romanlarımız, hikâyelerimiz, bilim tarihçiliğimiz, şehir tarihimiz,

mimarimiz bu bitmek tükenmek bilmeyen büyük hikâyenin etrafında şekillendi. Üniversitelerimiz, okullarımız, müfredatımız, kurumlarımız, anayasalarımız, teşkilat-ı esasiyelerimiz yine bu biktırıcı hikâyenin aktörleri olarak kurumsal hayatımızda yerini aldı. Yemek adabımız, yer soframız, masa/sandalye maceramız, kılık kıyafetimiz, başörtümüz, cübbemiz, sarığımız yani hayatımızı yapan, var eden ne varsa bu hikâyeden bağımsız kalamadı.

Babamın ve benim ömrümü alan bu serüven muhtemelen çocuklarımın ömrünü de alacak.

Ancak bu hikâye Türkiye'nin bütün enerjisini, düşüncesini, sanatını, edebiyatını çekip söndüren, bir kara deliğe dönüşmüş durumda. Hayatımızın hiçbir alanını modernleşme çabalarımız olmadan anlamlandıramıyoruz. Çok basit sorunların tahlilinde bile 200 yıl öncesinden başlıyoruz sorgulamaya. Miladi 21. yüzyılın ilk çeyreği biterken bu hikâye kalıbının, bu bitmez tükenmez kıyasın (biz ve onlar, Doğu ve Batı) bizi artık serin sulara götürmeyeceği ufaktan sezilmeye başlandı.

Hayatım, hayatımız bu ikilemin içinde geçti. Bir dönemdi, kitaplığımıza uzun uzadıya baktım. Neredeyse tamamen bu kıyas ve karşıtlık üzerine kurulmuş bir kitaplık... Hayatımızı inşa eden ne kadar düşünce, eşya, nesne, varlık varsa Batı ve onun husule getirdiği kültür etrafında gelişirken, ben inatla Doğu düşüncesi, Doğu sanatı, Doğu ve İslam bilimi, İslam bilim tarihi okumuş, çalışmışım. Bunun dışında bir terkip veya üçüncü yol bulamamışız. Üçüncü yol veya bir terkip yaratma düşüncesi az buçuk dertli Türk entelijansiyasının gerçek derdi olmuş. Akli başında her entelektüel bu terkipin peşine düşmüş. Tanpınar mesela, Türkiye'yi bir köprü, bir terkip olarak düşünmüş. Bir taraftan İtali'yi, Dede Efendi'yi terennüm ederken diğer taraftan Bach'ı, Mozart'ı etüt etmeye çalışmış. Peyami

Safa'nın gözünün ve gönlünün bir ucu Batı'yı takip ederken diğer ucu Doğu kültüründen, büyük mistiklerden vazgeçememiş. Bütün romanları bu terkipin etrafında dönmüş. Aynı şey Oğuz Atay için geçerli değil mi? Sol, marksist endişelerden yola çıkan büyük edebiyat serüveni "Türkiye'nin Ruhu"nu aramakla neticelenmiş. Yine aynı endişelerle işe koyulan Kemal Tahir Batı-Marksist merkezli bir tarih okumasından yerli bir millet tarihi inşa ederken bulmuş kendisini. Ama hep açıkta, yalnız ve yaralı kalmışlar. Devasa bir makine olarak iş gören çağdaşlık ve Batılılaşma, bütün kültürleri, normları, kutsalları öğütürken bu naif adamlar yara bere içinde dağılan, kaybolan eski hayatı kurtarmaya çalışmışlar.

Bu büyük hikâyenin yavaş yavaş sonunun geldiğine dair etrafta beliren emareler var. Batı aklının tutulduğu ve yaşayan dünya hayatını artık üretmediğine ilişkin işaretler de çoğalmakta. Yani Batı aklı, hayatı yeniden üretmekte sıkıntılar yaşıyor. Avrupa merkezli bir dünya düşüncesi; bizzat kibirli, küstah ve çokbilmiş Avrupalılar tarafından baltalanmakta. Esasen bu "hayalet" uzun süredir Avrupa'nın üzerinde dolanmaktaydı. Ancak öngörülerde denildiği gibi bu hayalet komünizm değil, Avrupa'nın köklerinde bulunan kibir ve küstahlıktı.

Nihayetinde olanlar oldu, son gelişmeler ışığında Avrupa'nın üzerindeki hayalet belirginleşti. Bir

taraftan bir türlü kendilerini Batılı olarak tanımla(ya)mayan Ruslar, diğer taraftan henüz ne olduğu tam anlaşılamayan Çinliler ve uzak pasifik ülkeleri, kapitalist-sermaye merkezli Batı uygarlığını temellerinden sarsıyor. Özellikle Rusların Ukrayna merkezli savaşı uzun ama çok uzun zamandır dünya zevklerinden sersemlemiş Batılıları kendine getirmeye başladı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra artan refah ve zenginlikle dünya hakkında yeni hiçbir şey söyleyemeyen Avrupa'yı Rus sopası uyandıracak mı bakalım?

Öte taraftan hakikaten ne dediği belli olmayan, tarih boyunca da hep ağzının içinden konuşan/geveleyen Çinlilerin muazzam insan kaynağı ve devlet kapitalizmi ile ortaya koyduğu sermaye ve üretim kapasitesi, tüm dünyada Batı/burjuva kapitalizminin yarattığı mal ve zenginlikle yarışır duruma geldi. Gerçekten de dünyada en önemli keşiflerin (kâğıt, barut, pusula, matbaa) hemen hepsinin merkezi olan Çin, küçümsecek bir uygarlık ve güç değildir. Ancak Çin, o büyük kaygı ve tereddütleri ile daima ağzının içinden konuşur. Bir Çinliden başkası onları anlayamaz. Ama son zamanlarda Çinlilerin tarihte hiç olmadığı kadar kendi dışındaki ülkelere ilgi ve aç gözlerle baktığını söyleyebiliriz. Tarihte hiçbir zaman kendi topraklarının dışında bir alan arayışında olmayan Çinlilerin dünyaya ne teklif edeceği, dünya ile karşılaşmasından ne doğacağı büyük bir merak konusu...

Sonuç olarak görebildiğimiz kadarıyla bildiğimiz anlamda Batı/burjuva modernliğinin sonuna geldik. Elbette başka modernlikler, yenilikler dünya hayatını oluşturmaya, şekillendirmeye devam edecek.

Peki, Türkiye bütün bu tartışmaların neresinde? Büyük imparatorluklara, şehirlere ve kùltürlere imza atmış Türkler, iki yüz yılına mal olmuş modernlik tartışmalarını aşabilecek potansiyele sahip mi? Türkler bunun ötesinde dünyaya ne diyor? Bunu tartışmaya devam edeceğiz.

Polimat'tan Hezarfen'e, Allameden Uzmana

Klasik zamanların en temel özelliği ilim adamlarının çok yönlülüğü, geniş ilgi alanları ve doymak bilmek recessüsü idi. Antik dönem veya Orta Çağ ilim adamlarının biyografilerine bakarsak bize en çarpıcı gelen husus bu insanların ne kadar geniş bir alanla ilgili oluşlarıdır. İbn Sina hem hekim hem filozof hem müzisyen hem siyaset bilimci hem kimyager ve fizikçi olarak karşımıza çıkar. Antik Yunan veya Orta Çağ Avrupa âlimi için de aynı şey geçerlidir; Pisagor, Aristoteles ve sofistlerin hayli önemli kısmı antikitenin hemen her alanla ilgilenen âlimleriydi. Yine Orta Çağ'daki Hristiyan ilim adamları bu türden insanlardı.

Son zamanların gözde tarihçisi Peter Burke, yeni tercüme edilen *Polimat*'ta işte bu çok yönlü âlimleri hayli hacimli bir eserde ele alıyor. Polimat birçok bilim alanıyla ilgilenen insan demek. Çok dillilikleri, ilgi alanlarının çeşitliği ve sonsuz meraklarıyla dünya kùltürünün simge şahsiyetleri olan polimatlar üze-

rine çok zevkli bir okuma vadediyor kitap. Esasen dilimizde de karşılığı var kelimenin. Birden çok bilim dalı ile ilgilenenlere dilimizde "hezarfen" denmiş. Hezar; bin, çok, fen; ilim demek. Hezarfen Ahmet Çelebi'nin ismi de yine buradan geliyor.

Diğer taraftan bu çok yönlü âlimlerin en kemale ermiş prototipini Rönesans döneminde görmekteyiz. Zaten Rönesans insanı demek bir bakıma çok yönlü insan tipi demektir. Erasmus veya Leonardo da gördüğümüz bu. Polimatlıkta belirleyici olan kişisel meraktan öte bir şey var. Dünyayı bütün olarak görmek ve algılamak arzusu bu... Varlığı özne ve nesne olarak parçalamadan bütün bilinecek şeylerin arkasında olanı bilmek arzusu yani esasen hikmet dediğimiz bilgi türü.

18. yüzyıldan itibaren polimatlar gözden düşüyor. Allame olarak da nitelenen polimatlar, bilginin pozitifleşmesi ve basılan kitap sayısının artması yüzünden gereksiz malumat sahibi olmakla, böbürlenmekle, birbirle suçlanmaya başlanırlar (s. 144).

Burke kitabının sonunda Rönesans'tan bugüne yaşamış 500 Batılı polimatın listesini veriyor. İşin acı tarafı içinde doğru düzgün bir tane Türk ve Müslüman polimatın olmamasıdır. Belki yazarın tercihi bu yönde denilebilir, ideolojik veya Batı merkezli bir polimat okuması da denilebilir ama aşikâr olan bir şey varsa bu alanda Müslüman dünyanın son derece zayıf kaldığıdır. Ancak kıyıda köşede kalmış bazı isimler var ki bahsetmeden geçmek yazık olacaktır. Zaten hezarfen olarak nitelenen Necmettin Okyay, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, Fuat Köprülü gibi sanatkâr ve ilim

adamlarımız rahatlıkla polimat olarak nitelendirilebilirler.

18. yüzyıldan itibaren polimatın yerini uzman almaya başlıyor. Dünya bugün her alanın uzmanlarının işgali altında. Uzman, modern zamanların kutsal varlığı olarak görülüyor. Hemen her alanın uzmanını yetiştiren çok önemli okullarımız var. Bütün işlerimizi kendi alanında uzman, ancak alanı dışında hemen hiçbir şey bilmeyen, bütünü, özü (hikmeti) gözden kaçırmış uzmanlara bırakıyoruz. Oysa Robert Heinlein'in dediği gibi "Uzmanlaşma böcekler içindir."

Yeri gelmişken özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra Batı entelektüel çevrelerinde tartışılan iki kùltürlülüktən bahsedilmelidir. C. P. Snow isimli bir bilim adamı-romancı Cambridge Üniversitesinde yapılan bir tartışmada bu iki kùltürlülüğü yorumluyor. İki kùltürlülük, doğa bilimleri ile insan bilimleri arasındaki ayrımın derinleşmesini ifade eder. İnsanlık tarihi boyunca ve polimatın gelişiminde ortaya çıkan evrensel entelektüel bütünlük özellikle sosyal bilimler ve fen bilimlerinin ayrışması ile doruğa çıkmıştır. Doğa bilimleri ile ilgilenenler, sosyal bilimcileri genellikle bilimsel anlamda yetersiz ve fazla müphem bulurlar. Açıkçası 21. yüzyılın ilk çeyreğinde bu tartışmanın bitmek bir tarafa daha da derinleştiğini söylemeliyiz. Kadim zamanlarda felsefe çatısı altında yaşayan bu bilimler dünya bilimlerinin parçalanmasına paralel bütün bilimlerin parçalanmasına dolayısıyla hayatın parçalanmasına kadar gitmiştir.

Oysa hikmet daima bütünlüğün arayışında gerçekleşir...

NE OLACAK BU KİTAPLAR BEN ÖLÜP GİTTİĞİMDE?

Dünyada kalacak.

Hani, “gözü arkada kalmak” deyiminin hakkını verelim; sadece benim değil her kitap kurdunun hayattaki başat kaygılarından biri, öldükten sonra kitaplarının akıbetleri meselesidir ki az buz mesele değildir.

Elleri, ayakları olmasa da inanırım ki dünyanın neresinde olursa olsun, şahsi kütüphane sahibi bir kitapsever öldüğünde okuduğu kitaplar da onun cenaze merasimine ve defnine kendi hâllerince ve kendi sükûtlarınca iştirak edip yaşlanırlar ve yasanırlar.

Kitap elbette dünyevidir; dünyanın malı dünyada kalır hesabınca kitaplar da dünyada kalır; eski sahiplerinden görünür görünmez izleri taşıyarak yeni sahiplerinin kütüphanelerine yerleşirler; onların uzun yaşaması için dua ederler, akıbet yeni sahipler de ölür, bu devran böyle döner ve dahi bu kervan yoluna böyle devam eder.

Kitap da ölümlüdür elbette; yangında, depremde, su baskınında can verenler dışında, tek tek her kitabın da bir ömrü vardır; ne kadar korunursa korunsun, isterse cildi tunçtan, çelikten olsun, imal edildiği biyolojik malzemenin dayanıklılığı süresince yaşarlar ve ölürlər.

Hazin bir durumdur, çoğu zaman da kitapları sahipleri katleder.

Konuyu kırkambar kitapları gibi çeşitlendirdiğimin farkındayım, sadede gelelim ve diyelim ki kitap meraklıları kendilerinden sonra kitaplarının akıbetlerini de merak ederler. Kütüphanelerinin büyük bir kısmı kendilerinden önce ölüp gitmiş kitapseverlerin kitaplarından oluşur ve bu kitapları hurdacıdan sahafa, seyyar satıcıdan konu komşuya kadar pek çok yerden ve kişiden toplamışlardır.

Bir şahsi kütüphanenin dağılmadan ve yağmalanmadan sahibinin ailesi tarafından olduğu gibi korunması gıpta edilmesi gereken bir güzelliiktir; nadir yaşanır.

Aynı şekilde kütüphanenin başka bir kamusal/kurumsal kütüphaneye bağışlanması/satılması da ayrı bir güzelliiktir ancak çoğu zaman kütüphaneyi alan “yeni kütüphane” o bütünlüğü korumakta çaresiz kalabilir. Öyle ya, benim kütüphanemde sahaflardan aldığım Millî Kütüphane dâhil pek çok kütüphane damgası taşıyan kitaplar birkaç raf işgal etmektedir.

Bir kütüphanenin mirasçılar tarafından bölüşülmesi hazin bir durumdur. Bazı vârisler paylarına sahip çıkarken bazıları hemen ertesi

gün kendi paylarını satışa çıkarırlar, kütüphaneye yazık olur.

Bir kütüphanenin, daha sahibinin kırkı çıkmadan haraç mezat satılması kadar hazin bir durum yoktur; kitaplar gözyaşı içinde kadir kıymet bilmezliğin utancıyla mekânlarını gözü arkada terk ederler.

Bir kütüphanenin kâğıt fabrikasına gönderilmesi ise başlı başına katliamdır. Geçmişte yaşanmış pek çok kitap katliamı arasında bu tür kıyımlar ayrı bir cüzü teşkil ederler.

Aynı kaygıyı ben de taşıyorum ey okuyucu, bağış taraftarı değilim, ya olduğu gibi muhafaza etsinler yahut Ankara sahaflarından birini çağırıp ucuz pahalı demeden sahafa devretsınler.

Bir kitabın “kurdunu”, muhibbini, kadrini bilen son sahibini kaybetmenin acısını ancak tekrar sahafa dönme sevinci hafifletebilir çünkü.

Allah hiçbir kitap kurdunu Polanski'nin o kitaplı ve şeytanlı filmindeki inmeli kitap kurdunun acıması hâline düşürmesin. Garibim, dizlerine pençesini geçirirken ruhunun kalbini de kanatıyordu o tırnaklarla... Allah muhafaza...

ADAM OLACAK ÇOCUK

MUSCafa MİRza DEMİR

Yaşamın temel dinamiklerinden olması hasebiyle toplum hayatının kadim aynalarındandır sanat. Tarih boyunca sanatçılar eserleriyle halkın yaşantısına ayna tutmuş, onların duyu ve duygularına hitap etmekle kalmamış içerisinde yaşadıkları milletin ruhunu, fikirlerini, hissiyatını, kültürünü derinden etkilemiştir. Sanat, tarihî hafızanın aktarımında da önemli bir konuma sahiptir. Dilin yetkinlik sınırlarını aşan bir iletişim ve etkileşim gücüne sahip olan sanatın pek çok dalı için bunları söylemek mümkünse de insan ruhuna, duygularına ve benliğine daha çok hitap etmesi hasebiyle müzik, biraz daha ön plana çıkmaktadır.

Musiki, teganni ya da müzik, adına ne dersiniz deyin, sanatın bu güzel esintisi henüz ilk demlerde ninnilerle birlikte hayatımıza girer. Bilhassa çocukların zihinsel gelişimine çok hızlı katkıda bulunduğu bilinen müzik, hayatımızın her safhasında bir eğitim aracı ve alanı olagelmıştır. Zira musikinin Antik Çağ'dan itibaren başta dil gelişimi olmak üzere bireylerin ve dolayısıyla da toplumun sosyal, zihinsel, fiziksel ve duygusal gelişimine önemli katkılar sunduğu bilinmektedir. Kültür ve

medeniyet tarihimizdeki şifahanelerde kullanılan musiki, bu tesirin en iyi örnekleridir.

Son zamanlarda eğitim alanında musikin de etkisinden ve gücünden faydalanabileceğimiz bir sahadan söz ediliyor: Değerler Eğitimi. Ahlaki yozlaşmanın had safhaya vardığı, millî ve manevi çöküntünün nesilleri kökten sarstığı günümüz dünyasında bir savunma, tedbir ve çare olarak görülüyor. Manevi değerler dediğimiz ilkeler aslında güzel ahlakın hasletleri; doğruluk, yardımseverlik, dürüstlük, adalet, saygı, sevgi, çalışkanlık, tevazu, kardeşlik ruhu ve diğerkâmlık... Özellikle bizim gibi köklerine ve geleneklerine bağlı milletlerin bilinç dünyasını besleyen değer ve gelenekler, millî şuurun ve kimliğin belirleyici unsurlarıdır. Dolayısıyla genç kuşaklara sağlıklı bir şekilde aktarımı da elzemdir. Çocukların ve gençlerin bu değerleri kazanmaları için eğitim çevrelerince muhtelif adımlar atıldı, atılıyor da. İşte bu noktada, sanatın ve müziğin engin iletişim ve etkileşim dilinin de önemi ortaya çıkmakta. Fakat öncelikle cevaplanması gereken mühim bir soru karşımızda duruyor: Hangi sanat, hangi müzik?

Maalesef bugün, alabildiğine ayrıştıran, şiddete, suça ve isyana teşvik eden, hodbin, bedbin, nobran, müstehcen ve argo ifadelerin sarmalında bir müzik dünyasıyla karşı karşıyayız. Okul çağındaki çocukların sevdikleri sanatçıyı kendilerine rol model aldıklarını ve dinledikleri şarkılardan çok etkilendiklerini de düşünürsek şarkılarda verilen olumsuz mesajların, çocuklarımızın ve gençlerimizin üzerinde karakter ve ahlak açısından nasıl bir çöküntüye neden olabileceği ise izahtan varestedir.

Toplumsal değerlerimize önem veren, bireyin her türlü gelişim sürecini olumlu yönde etkileyen eserlere bugün her zamankinden çok ihtiyacımız olduğu açık. Günümüzün şarkıları bu anlamda pek iç açıcı görünmese de kültürel ve sanatsal hafızamızda nitelik sahibi ve estetik örneklere rastlamamız mümkün. Bu alanda akıllara ilk gelen isimlerden biri ise Barış Manço'dur.

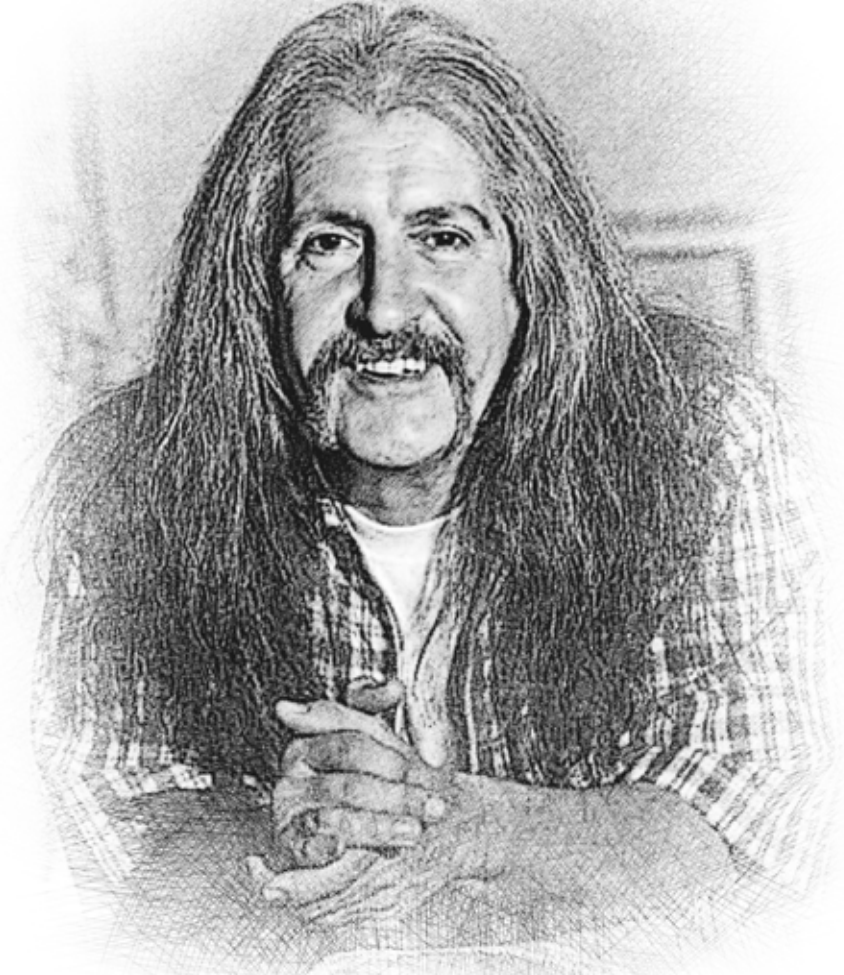
Geleneksel Bir Halk Ozanı Olarak Barış Manço

Barış Manço, İsmail Hakkı Manço ile Türk müziği sanatçılarından Rikkat Uyanık çiftinin ikinci çocu-

ğu olarak 2 Ocak 1943'te Üsküdar'da dünyaya gelir. İlk çocuklarına Savaş ismini veren Manço ailesi, II. Dünya Savaşı'nın yıkımları sebebiyle ikinci çocuklarına Barış ismini verirler. Böylelikle Türkiye'de ilk defa Barış ismini o alır. Çocuk yaşta müzikle ilgilenmeye başlar, müzik hayatını gittikçe olgunlaştırarak devam ettirir.

Sadece sanatıyla değil duruşuyla ve görünüşüyle de orijinaldir Barış Manço. Kurt yelesi saçları, hilal bıyıkları, modern kıyafetleri ve takılarıyla kabullenmiştir onu bu coğrafya. Yazdığı ve bestelediği eserlerindeki halk edebiyatı motifleriyle de gelenekçi bir imaj çizer. Türk kültürü, inancı, geleneği ve edebiyatından beslenerek eserlerini üretmiş, geleneksel mirası entelektüel bir birikimle ve çağdaş kalıplar içerisinde sunmuştur. Nitekim atasözleri, deyimler, deyişler, halk türküleri, masallar gibi Türk kültürünün köklerinden esintiler söz konusudur eserlerinde. Kendisi bu durumu, "Benim yaptığım âşık edebiyatının bir devamı, âşıklarla çok sıkı bağlarım var, onlardan esinleniyorum..." şeklinde ifade etmiştir.

Ozanlık ve âşıklık geleneğinin çağdaş bir yansıması olan Barış Manço, ünü ülke sınırlarını aşan bir kültür elçisidir aynı zamanda. Bilhassa Japonya için Barış Manço'nun önemi büyüktür. Gençlik yıllarından itibaren pek çok Avrupa ülkesini dolaşan, daha sonra Avusturalya ve Japonya gibi ülkelerde coşkulu katılımların sağlandığı konserler verir. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Sanatçısı (1991) ilan edilmesinin yanı sıra

yurt içi ve yurt dışında aldığı birçok ödül ve ünvanlar vardır. "Kültür Elçisi", "Edebiyat ve Sanat Şövalyesi Nişanı", "Yüksek Şeref Madalyası", "Vatandaşlık Beratı", "Onursal Hemşerilik Beratı", "Kültür ve Barış Ödülü" bunlardan bazılarıdır. Başarılarla dolu bir ömür...

Yaz Dostum, Selam Almayana Yiğit Denir mi?

Barış Manço, pek çok toplumsal değeri yalnızca çocuklara öğretmekle kalmaz yetişkinlere de unutulmaları hatırlatmayı ihmal etmezdi. Fakat önceliği her zaman çocuklardı... "Süper Babaanne" şarkısının bizim çocukluğumuza, geniş aile zamanlarında büyüklerimizle ilişkilerimize eşlik ettiğini hatırlarım. Bir başka eseri "Nane Limon Kabuğu" ile çocukları şifa kaynağı olan zencefil,

tarçın, hatmi çiçeği, çörek otu gibi baharatların dünyasıyla tanıştırmıştır. "Bin derde deva geliyor..." diyerek verdiği nane limon kabuğu tarifiyle soğuk algınlığına karşı çare sunmakla kalmaz; "Bir çiçekle bahar olmaz.", "Sen işini kış tut, yaz çıkarsa bahtına.", "İğneyi kendine batır, çuvaldızı başkasına." gibi deyim ve atasözlerinin de zihinlerinde yer etmesini sağlar.

Pek bilinmeyen bir eseri de muhteşem bir armoni ve mesaj bütünlüğü olan, "Dıral Ded'e'nin Düdüğü." "Hele destur! Maşallah, bu ne bolluk böyle!" diye başlayan şarkısında helalinden kazanmanın, kazandıklarını fakirlerle paylaşmanın, yetim hakkını gözetmenin ve zayıfları kollamanın önemini vurgular. Sevap günah, helal haram duyarlılığını hatırlatan eserde vakit varken ahiret hayatına hazırlık

Bariş

Manço, geleneksel mirası entelektüel bir birikimle ve çağdaş kalıplar içerisinde sunmuştur.

yapmayı, şeytana uymamayı öğütler. Ahiret vurgusu yapılan şarkıda Dıral Dede'den maksat dört büyük melekten İsrail; düdükten murat kıyamet gününde onun üfleyecek olduğu Sur borusudur.

“Sarı Çizmeli Mehmet Ağa” eserinde, “Yaz dostum, selam almaya- na insan denir mi?” sorgulaması, toplumsal münasebeti önce “selamlaşma” ile temellendirirken diğer taraftan “...Aranızda selamı yayın.” hadisini hatırlatmıyor mu? Ayrıca, “Yoksul görsen besle kaymak, bal ile; garipleri giydir ipek şal ile...” ifadeleriyle muhtaçlara yardım ederken kendimiz için tercih ettiğimiz, sevdiğimiz şeylerden vermemiz gerektiğini öğütler. Fâni dünyadan kimsenin mal ile göçmeyeceği, yoksulların, gariplerin ve öksüzlerin de hakkının gözetilmesi gibi hususları vurguladığı eserin sonunda, “Bariş söyler, kendi ders alır mı?” sorusuyla da insanlara nasihat eden kişilerin, öncelikle kendilerini düzeltmesi gerektiğini söyler.

“Ahmet Bey’in Ceket”, erkenden uyanıp rızkını arayan Kul Ahmet’in hikâyesidir. Herkesin “kahvede boş boş oturup lak lak ederek” vakit tükettiği, geç yatıp geç kalktığı ve çalışmayı sevmeyen bir mahallede, ahalinin aksine “Sabaha ya kısmet!” diyerek akşam erken yatan, sabah da herkesin uyuduğu saatlerde kalkarak “Ya nasip!” diyerek işine giden Kul Ahmet... Onlar sırt üstü yatıp boş gezerken Ahmet çalışır, kazanır. Mahalleli nasibin, kısmetin ne anlama geldiğini dahi anlayamaz. Sonra “Bizim Kul Ahmet bir gün bir ceket diktirdi, diktirir ya / Mahalleye dert oldu Kul Ahmet’in ceket!” der, Manço. Burada bazı insanların dedikoduculuktan, farklı olana tahammül edemeyişinden şikâyet eder.

Herkesin gömlek giydiği mahallede ceket giyen bir insanın Kul Ahmet’likten Ahmet Bey’liğe geçişi de Nasrettin Hoca’nın kürklü, kavuklu nasihatlerini anımsatır. Mahallede ölen bir yoksula kefen olarak nasip lenir sonra Ahmet Bey’in meşhur ceket.

Onun eserlerinde dinî ve millî değerlerinin yanı sıra tasavvuf unsurları da görülür. Nitekim tasavvuf kültür ve edebiyatının temel rumuzlarından olan “anasır-ı erbaa” veya “şeriat, tarikat, marifet, hakikat” gibi kavramlardan izler taşır “Dört Kapı”. “Tuz ekmek hakkı bilene” bir tas çorbanın bütün sofralara eş olduğunu; rızkına razı olmanın, aza kanaat etmenin önemini belirtir. “Kırk yamalı hırka”yı âdeta İdris Peygamber biçmiş gibi severek giyeceğini; “kalem tutmayı öğreten, bir harf öğreten” kimselere “kırk yıl” hizmet etmeye gönüllü olduğunu dile getirir. “Dört Kapı”; “Bir çor-bayla karnım doydu / Hırka bana yorgan oldu.” diyen bir Yesevi der-vişinin, “Dört kapıdan geçemezsem / Geldiğim gibi giderim.” sözleriyle ülküsünü belirttiği arzuhâl mektubu gibidir.

Sanatçılar, içerisinde bulunduğu toplumu derinden etkileyen, bunu yaparken de sadece kendi yaşadıkları dönem ya da çevreyle sınırlı kalmayan, bütün kuşakları etkileyen öncü kişiliklerdir. Merhum Bariş Manço da gerek sanatıyla gerek kişiliğiyle Türk toplumunun hafızasında ve kalbinde önemli bir yer tutar. “Adam olacak çocuk” ve gelecek vadeden nesillerin yetiştirilmesi hususunda, manevi değerlerin eğitimi söz konusu olduğunda Bariş Manço şarkılarının sözlerinden ve ruhundan kesinlikle faydalanılmalıdır.

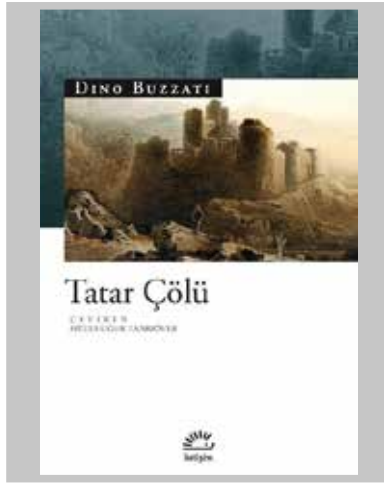
BİR HAYAT*

Rodriguez, Detroit'in tozlu sokaklarında, kenar mahallelerin gri atmosferinde, hayatını günlük işlerle kazanan ve müziğini sokak lambalarının altında besteleyen bir adam. 1970'lerin başında kaydettiği "Cold Fact" albümü, Amerika'da yankı bulamıyor ve Rodriguez müzik dünyasından bir anda kayboluyor. Ama hikâye burada bitmiyor. Bilinmeyen bir şekilde, albüm Güney Afrika'ya ulaşıyor ve apartheid döneminin yasaklar ve sansürlerle dolu atmosferinde, özgürlük arayışındaki bir neslin ilham kaynağı oluyor. Bugün bir şehrin herhangi bir kafesinde "Sugar Man" çalıyor. Rodriguez'in hayatı ve eserleri bana iyi olan bir şeyin bir gün bir şekilde ses bulacağına dair güçlü bir inanç veriyor.

* Bu etkileyici hayatın hikâyesi için *Searching for Sugarman* belgeselini muhakkak izleyin.

BİR KİTAP

Hayatımda beni gerçekten etkileyen birkaç kitap var. Bu etkileme hâli beni başka bir insan yapması, hayat görüşümü değiştirmesi değil elbette. Kitap bittikten sonra bulunduğum andan beni kopartan, gerçekliği sorgulatan ve biraz daha ileri gidip bir panikatak yaşamama sebep olan kitaplar. Bunlardan en önemlisi *Tatar Çölü*. Kitabı ilk okuduğumda —sonra her yıl en az bir kere okudum— bir hikâyeye inanmanın, bize ait olmayan ama bizimmiş gibi gördüğümüz ideallerin bir ömrü nasıl çürüttüğüne şahit olmak beni bambaşka bir hâle sokmuştu. Teğmen Giovanni Drogo'nun hikâyesi aslında her çağa bir şey söyleyen çok güçlü bir hikâye.

ÜÇ TAVSİYE AHMET MELİH KARAUĞUZ

BİR OYUN

Detroit: Become Human, teknolojik ilerlemenin yıkıcılığına odaklanılan, herkesin "makinelere insanların yerini mi alacak?" sorusunu sorduğu bir dönemde, göz ardı edilen temel bir soruyu merkeze alıyor: İnsan olmak nedir? 2030'ların Detroit'inde insansılaştan robotların hikâyesini anlatan bu oyun, hem felsefi bir derinlik sunuyor hem de oyuncusunu, insan olmanın ne anlama geldiğini yeniden düşünmeye zorluyor. Sayborgların gözünden anlatılan bu hikâye, insanlığın teknolojiyle sınırlarını sorgulatırken, unuttuğumuz temel insani değerleri hatırlatıyor ve hakikatin peşine düşmemizi sağlıyor.

ZEYREKHAN'IN ULUKALE'Yİ KURTARIŞI

ZEYNEP ONAR

Hânım hey!
Günlerden gün geçtiğinde.
Gün mühür gibi olduğunda.
Bey yiğitlerinin birbirini koruduğu zamanda.

Zamanı bilinmez bir sabahın alacasında bir yiğit dünyaya gelmiş. Adını Zeyrekhan vermişler. Gel zaman git zaman bu yiğit büyümüş celadet sahibi bir er olmuş. O yiğit ki eőı benzeri görülmemiş bir güçteymiş. Bir yay çekermiş sağlı sollu, attığı ok hedefe varana dek yere düşmezmiş. Düşmanın attığı okun ise vay hâline! Derler ki bir keresinde Rum ilinde savaşırken düşmandan gelen okları eliyle birer birer havada yakalamış. Aslan gelse iki dakikada hurdahaş eder, boğayı söylemeye mahal yok tek eliyle parçalamış. Yürüdüğünde yeri titretir, mahal meskûnda yaşayanlar zelzele oldu sanırmış. Hele bir şeye sinirlenmeyegörsün! Yere öyle sert basarmış ki çıkan tozlar ta arşa ulaşmış. Gel zaman git zaman bu bahadır gencin erliğı, kahramanlığı dilden dile yayılmış ve duymayan kalmamış. Hele düşman illeri bu yiğidin adını duyunca tir tir titrer olmuş.

Diyardan diyara adı duyulan Zeyrekhan'ı bir gün büyük komutan Adilhan ziyarete gelmiş. Hâli perişanmış. O ki çıplak görse giydiren, aç görse doyuran biriymiş. Onu bu hâlde görünce Zeyrekhan epeyce şaşırmış. Ne oldu da bu hâldesin demeye kalmamış başlamış anlatmaya Adilhan: "Aylardır gözümü kırpmamışım. Düşmanlarımız yakınımızdaki Ulukale'yi aldığınızdan beridir bize rahat vermiyorlar. Çarşı pazarda tuttuklarını götürürler. Türlü işkencelerle, eziyet ederler. Halkımız düşman elinde zebun olmuştur. Yardım et bize Zeyrekhan! Zeyrekhan yerinden doğrulmuş yırtıcı bir kaplana benzeyen yiğitlerini alıp hiç vakit kaybetmeden yola koyulmuş.

Ulukale'ye çıkmak öyle her yiğidin harcı değilmiş. Bugüne kadar çıkmak isteyen çok olmuş ama hiçbirisi amacına ulaşamamış. Öyle ki Kaf Dağı'na ulaşmanın bile Ulukale'ye çıkmaktan daha kolay olduğunu söyleyenler varmış. Temeli kürre-i arzda, burcu ise ta felekteymiş. Etrafı uçurumlarla çevrilmişti.

Zeyrekhan, emrindekilerle günler geceler boyu at sürmüş ve sonunda varmış Ulukale yakınlarına. Kurmuş çadırını bir çınar ağacının altına. Emrindeki askerler bir an önce gidip Ulukale'yi düşmanların elinden almak istiyormuş. Ama Zeyrekhan bağdaş kurup oturmuş. Askerler ise istemeye istemeye dinlenmeye çekilmişler. Sonraki gün Zeyrekhan kılıcını alıp or-

manın içine doğru yol almış. Akşama kadar orada kalmış. Bugünü takip eden birkaç gün belki de birkaç hafta Zeyrekhan ormana gidip akşama kadar kalıp sonra geri dönmüş çadırına. Gün geçtikçe Zeyrekhan'ın bu işten korktuğuna dair söylentiler askerlerin arasında artmış. Yine ormana gittiği bir gün öğle vakti geri dönmüş ve emrindeki yiğitlere ormanın kuzeybatı köşesinde görecekları otuz aygır büyüklüğündeki kütüğü getirmelerini emretmiş. Yiğitler, "Bizim işimiz düşmanla savaşmak kütükle ne işimiz var?" diye aralarında söylenseler de kimse çıkıp ona itiraz edememiş. Kütüğü kırk yiğit sürükleyerek güç bela alıp gelmiş. Adilhan'ın emrindeki dört yüz filin de hazır olmasını istemiş. Zeyrekhan gece boyu uyumamış. Sabah olunca yiğitler bakmış ki dört yüz file yüklü bir top mermisi. Ama öyle böyle bir mermi değil, görülmemiş büyüklükte. Zeyrekhan kılıcını çekmiş ve Ulukale'ye doğru çıkmaya başlamış. Yiğitlere ise yerlerinde kalıp davullar çalmalarını, köslere vurmalarını emretmiş. Zeyrekhan kuş gibi uçmuş Ulukale'nin kapısına. Kapıda kocaman çift başlı bir ejderha varmış. Ejderha, Zeyrekhan'ı görünce iyice delirmiş. Zincirlerini koparmaya çalışıyormuş. Zeyrekhan kalenin duvarına kılıcını takmış, ejderhanın başından birinin tam göz hizasına gelince bir yumruk indirmiş alınının tam ortasına. Bir gürültü kopmuş sanki kürre-i arz yerinden oynamış. Ejderhanın diğer başı da sarsılmış, gözleriyle bir sağına bakmış bir soluna, bütün hırsıyla yerinden kalkmaya çalışmış ama nafiye. Zeyrekhan son bir hamleyle kılıcını eline almış ve son bir

darbeyle ejderhanın başını kesip atmış. Şimdi kalenin kapısının önündeymiş. Burçlarda duran askerler Zeyrekhan'ın ejderhayı bir rastlantı sonucu öldürdüğünü düşündükleri için alaycı bir şekilde gülüyorlarmış. Çünkü kapıyı açması hem de bunu tek başına yapması mümkün değilmiş. Zira kapı üç ay gidilse bile bitmeyecek uzunluktaymış. Genişliğini ölçmek için on tabur askeri yan yana dizsen sonu gelmezmiş. Ağırlığı kırk tonmuş. Ama Zeyrekhan için bunların hiçbir önemi yokmuş. Parmağının ucuyla kapıya dokunmuş ve açmış kapıyı. Aşağıda ise davul sesleri, kös sesleri arasında dört yüz adet fil, devasa bir mermi taşıyormuş. Kaledelikler iyice köşeye sıkışmış. Korkudan ne yapacaklarını bilememişler, zira o mermi buraya gelse kaleden küçük bir parça bile kalmazmış. Canlarını kurtarmak için kaleyi bırakıp kaçmaya başlamışlar.

Ulukale, özgürlüğüne kavuşmuş. Adilhan kalenin bütün sorumluluğunu üzerine almış. Zeyrekhan o gece yiğitlerini toplamış, gücün önemli olduğunu ama akılla birleşince kimsenin önünde duramayacağını anlatmış onlara, devasa merminin daha doğrusu boyalı kütüğün etrafında otururken.

B İ R   a z ı B İ R  i z i

“Talihsizliğin asaleti hakkında söylenenlerin gerçek olduğunu Şimdi anlıyorum. Çünkü talihsizlik bize gerçeği  Ğretir. ... Biz insanlar çok dikkatsiziz. Hayatın güzelliğini  l me rastlayınca anlıyoruz. Fakat sadece birkaçımız ölümle y zleŐebilir.”

Akira Kurosawa’nın *Yaşamak* filminden...

© kaanmuratyanik ☒ kaanmuratyanik

**“Evvela okumak
istediğim romanı
yazıyorum aslında.”**

KAAN MURAT YANIK

Dünyanın iflah olmaz maddeselliğini temsil eden her şeye; başkalarının hayatlarını, hikâyelerini, çöllerini, bilinçlerinin altında ve üstünde hareket hâlinde olan renkleri didikleyerek ya da kitap okuyarak direniyordum, diyor bir kahramanınız. Kitaplara sığınmış bu kahramanı, aynı zamanda çok iyi bir okur olan size benzettim. Kaan Murat Yanık için kitap okumak bir direniş biçimi mi?

Kitap okumanın bir direniş biçimi olduğunu daha gençken, yani eskiden söyledim ve böyle göürdüm. Zaman geçtikçe direnişin o katı, sivri özelliklerinin okuma üzerinden değerlendirildiğinde benim açımdan azaldığını söyleyebilirim. Yani benim için okumak, kitaplar artık sakinlik demek bir anlamda; huzur, yatıştırıcı etkisi olan bir nesne. Fakat bunların hepsinin ötesinde kitap okumadan duramayanlardanım, onu söyleyebilirim.

SÖYLEŞİ
SÜMEYYE ÖZGEN

Peki ya yazmak, bir direniş biçimi mi? Öyleyse şayet, kime ve neye karşı? Bir yazar olarak sizin içinizde bu direniş ilk ne zaman, nasıl filizlendi?

Yazmayı da aynı şekilde bir direniş biçimi olarak telakki edemem, tanımlayamam. En azından 2025 yılında. Okumaya, yazmaya ilk başladığım dönemlerde böyle görürdüm, çok büyük bir iddia olarak tanımlardım yazmayı. Bunu bir direniş olarak belki adlandırabilirdim o dönemlerde. Belki daha politik, aksiyonel tarafı olan kurmacalar vücuda getirmek isterdim. Fakat zaman içerisinde o da yerini sakinliğe bıraktı. Evvela okumak istediğim romanı yazıyorum aslında. Yani kendim için yazıyorum, öyle söyleyebilirim. Kendimi rahatlatmak maksadıyla başlıyorum işe. Yazmanın ilk filizleri aslında çok erken yaşlarda başladı. Özellikle ilkokulda, öğretmenlerimizin bize okuduğu kitaplar; Ömer Seyfettinler, Kemalettin Tuğcular... İlk “Yalnız Efe” aklıma geliyor. Ve bu kitapları okuduktan sonra ya da öğretmenimiz bize okuduktan sonra bu kurmacalarla oynamaktan, onların akslarının yerini değiştirmeye çalışmaktan hoşlandığımı fark ettim. Sonrasında ninemin bana anlattığı masalların etkisi büyük. Bana anlatılan veya bana okunan ilkokul birinci sınıfta ya da okuma yazma bilmeden önceki dönemlerde, tüm bu kurmacaların merkezini kurcalamak hoşuma gittikten sonra artık ben de ortaya birtakım uydurmacalar koymalıyım diye yola çıkmıştım. Biraz muhayyilemin biraz ninemin anlattığı masalların da bunda payı var. Daha fantastik olarak, fiction olarak değerlendirebileceğimiz kurmaca eserler... Bunların

etkisi oldu. Ve lise yıllarında arkadaşlarımla birlikte okulda bir dergi çıkarıyorduk. *Böcük* isminde bir dergiydi bu. Bu dergide bir şeyler yazmak, bir şeyler çizmekle başladığımı söyleyebilirim. Üniversite yıllarında tabii Türk dili ve edebiyatı bölümünde olmam dolayısıyla da daha fazla yazar tanıma, keşfetme imkânı buldum. Ama tek bir isim söylemem gerekirse beni yazmaya daha fazla iten, Gabriel Garcia Marquez’i keşfetmemdir diyebilirim, dönüm noktası.

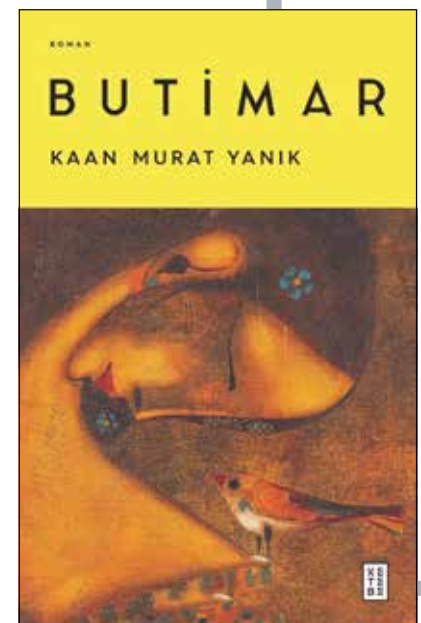
İlk eseriniz bir şiir kitabı. Sonrasında *Uçurtma Mevsimi* isimli bir öykü kitabı, ardından arka arkaya romanlar yazdınız. Romanı diğer edebî türlere nazaran daha çok benimsediğinizi görüyoruz. Peki, diğer edebî türlerden sonra romanda karar kılmanızı sağlayan şey neydi?

Roman beni daha çok mutlu etti. Yani roman okurken daha çok mutlu oluyorum, roman yazarken daha çok mutlu oluyorum. Öykü hayata kısa bir ara gibi geliyor. Ama romanın ucu açık biraz. Yani sonsuza kadar gidebilecekmiş hissi veriyor. Ve hayatın büyük bir parçasını koparmak, okumak, düşünmek, işlemek... Bu yönleriyle romana daha yakın hissetmiştim kendimi. Zaman içerisinde de tamamen romanda karar kıldım.

Farklı coğrafyalar, farklı ülkeler, farklı yüzyıllar ve onlarca farklı suret... Hepsi sizin roman dünyanızın içinde aynı anda kendine hayat bulabiliyor. Bu çağın modern insanını da bir köyde doğup büyümüş birini de yahut çok farklı bir

yüzyılda Hindistan’da yaşayan bir insanı da aynı romanın içinde buluşturuyorsunuz. Bu, bir anlamda zamanda yolculuk hissi mi yoksa hikâye toplama, yeni ruhları keşfetme arzusu mu?

Aslında bunu daha önce başka röportajlarda da televizyon programlarında da anlatmıştım. İlkokula başlamadan evvel özellikle hafta sonları babam beni arkadaşının müdürü olduğu bir liseye götürürdü. Yani liseye hafta sonu gitmek beş altı yaşlarında... Bunun alametifarikası nedir diyecek olursanız, oradaki padişah resimlerine bakmak için. Yani şu an liselerde hâlâ var duvarlarda

bildiğim kadarıyla padişahların resmi. İşte Osman Gazi'den başlanır Osmanlının birçok padişahının portresi olur, Selçuklulardan, Göktürklerden, diğer Türk devletlerinden hükümdarların portreleri olur ve ben o portrelere bakmayı çok severim. Babamın beni hafta sonu liseye götürmesinin sebebi benim orada padişah portrelerine doya doya bakma isteğimle alakalıydı. İlkokula başladıktan sonra arkadaşlarımın harıl harıl çalışıp okumayı sökmeye çabalandıkları dönemlerde ben oturup derste sürekli padişah resimleri çizer ve geçmiş zamanı düşünürdüm. Osmanlı Dönemi'ni, ondan öncesini, dünyanın farklı coğrafyalarındaki farklı zamanları. Bu

vesileyle de derslerimi epey boşladığımı söylemeliyim. İlkokul öğretmenim annemi çağırmış okula, konuşmuş ve benim derslerde sürekli padişah resimleri çizdiğimi, aklımın hep başka yerlerde olduğunu, arkadaşlarımın okuma yazmayı sökmesine rağmen benim bu konularla hiç ilgilenmediğimi belirtmiş. Annem beni karşısına alıp konuştu. Artık çarpım tablosunu öğrenmen gerekiyor, okuma yazmayı öğrenmen gerekiyor dedi. Fakat gerçekten öyle belki de patient hâldeydim ki sürekli o yaşta geçmiş zamanı düşünürdüm. Bundan kurtulamıyordum, bir tutkuya dönüşmüştü. Annem zeki bir kadındır. Eğer derslerini düzgün şekilde iler-

letirsen, arkadaşlarının ulaştığı noktaya bir an önce ulaşip onlara yetişirsen ilerde iyi bir mühendis olabilirsin ve iyi bir mühendis olduktan sonra bir zaman makinası yapıp geçmişe gidebilirsin belki, dedi. Bu beni çok etkilemişti, yani bir zaman makinesi yapmak için işe koyulmak... Çok kısa süre içerisinde çarpım tablosunu öğrendim. Okuma yazmayı söküp arkadaşlarıma yetiştim vs. Derken bir zaman sonra yani okuma yazmayı öğrensem de matematiğim çok iyi olsa da iyi bir mühendis olsam da zaman makinesinin hiçbir zaman yapılamayacağını farkına vardım, bunu kavradım. Kandırılmış gibi hissetmedim o anda. Çünkü okumayı öğrenince başka bir şey keşfettim. İstedğim kitapları okuyarak zaten geçmişe gidebilmeye başlamıştım. Özellikle babaannemlerin büyük bir evi vardı ve o evin mavi odası olarak tanımlanan bir bölmesi vardı. Orada bir sandık muhafaza ediliyordu, amcamların kitapları... Unutmuyorum Altın Kitap'ın bastığı klasiklerdi. Jules Verne'den Ernest Hemingway'e kadar birçok yazarın kitapları vardı ve ben o kitapları kurcalamaya başlamıştım. Öncesinde o kitapların kapaklarına bakarak birilerine okutma gibi bir alışkanlığım vardı, fakat artık kendim de okuyabiliyordum o yüzden zaman makinesinin bu şekilde gerçekleşeceğini düşündüm. O gün bugündür de roman okuyarak, kitaplar aracılığıyla dünyanın farklı yerlerinde bulunabiliyorum, farklı zamanlarına gidebiliyorum. Ve tüm bunlar belleğimin çok daha derin noktalarında yankılana yankılana farklı coğrafyanın insanlarını, farklı zamanları birbirine düşümleyebiliyorum herhâlde. Kısacası bunun müktesebatı evveli biraz böyle.

“

Ya büyük bir dalgınlıksa hayat...

Bir  nceki sorumla bağlantılı olarak ve “zamanda yolculuk” ibaresi bağlamında Şunu da sormak istiyorum: Romanlarınızın büyük çoğunluğunun kurgusunda Şimdiki zaman, geçmişe dönüş ve yeniden Şimdiki zamana dönüş Şeklinde bir matematik var. Bu kurgu içerisinde asıl ağırlık ise geçmiş zamana ait. “Zamanı” ya da daha özel anlamda “geçmiş zamanı” sizin kurgularınızda ya da anlam dünya- nızda bu kadar önemli kılan Şey nedir?

Sanırım temelde en basit hâliyle Şöyle yanıtlayabilirim: Bu zamanı sevmemek. Yani içinde yaŐadıėım zamandan hoŐlanmıyorum. H l böyle olunca da eskiye  zlem duyuyorum. Belki de bir zaman makinesi olsa hani bir mucize gerçekleŐse ve geçmişe giden bir r zg r beni kaldırıp 1500 yılına fırlatsa orada    dört gün kaldıktan sonra günümüzü özle- yeceğim. Bunu bilemem... Ama sonuç itibarıyla geçmişe duyduğum özlemin temelinde bugün- den memnun olmayıŐım yattıyor diyebilirim.

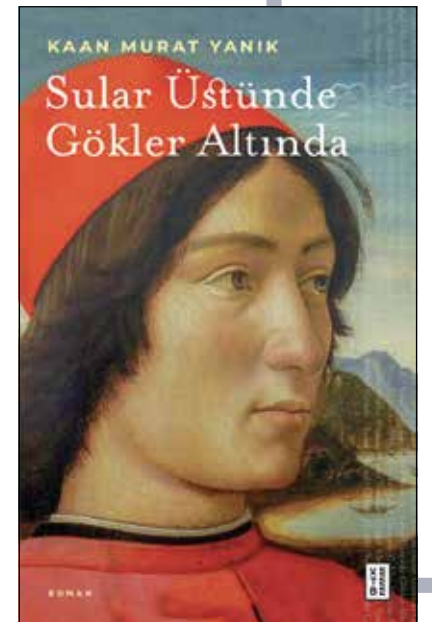
Hem mistik hem de bir o ka- dar gerçek, hem masalsı hem ayakları yere basan; hayalle hakikatin, Őimdiyle geçmiŐin arasında muğlak bir yerde... Bir yanıyla Doğu’nun mana dünyasının ve divan edebiyatı geleneğinin diğer yanıyla Batı kültürünün ürettiği büyülü gerçekçilik akımının aynı kap- ta harmanlandığı hik yeler... Kurmacalarınızı besleyen bu muğlaklık bilinçli bir tercih ve örtülü bir eleŐtiri mi?

Evet, bu bilinçli bir tercih, as- lında daha önceki sorularınıza verdiğim cevaplardan birinde bahsetmiŐtim. Ninemin bana anlattığı masalların çocukken çok etkisi oldu üstümde diye, yazarlık hayatımda özellikle. Yine onların etkisi zannedersem. Bir de klasik edebiyata duyduğum ilgi yani tarihî metinlere, kadim eserlere... Sanırım bu.

Rüya ilk insandan bugüne insanlık için gizemini koruyan kavramlardan biri. Hem Doğu hem de Batı kültüründe -yo- rumlama anlamında zihniyet farkı olsa da- rüyanın çok özel bir yeri var. Sizin de rüyaya yüklediğiniz derin anlamın izini romanlarınızda sürmek mümkün. *Butimar*’da rüya ta- sarlamaya çalışan psikiyatr bir karakteriniz var mesela. Rüya sizce nedir, rüyaları yönetmek sizin için neden önemli?

R yayı Doğu ile Batı’nın ele alıŐ biçimleri farklıdır ama her iki dünyanın da ortak noktası Şu ki her insan rüya görür ve her insa- nın rüyalarında gün içinde yaŐa- dıklarına ilaveten o gün aklından dahi geçirmedikleri, bilinç düzey- lerinin hiçbir alanında sekmeyen düşünceler de işin içine dâhil olur. Fakat Doğu’nun rüyalara yüklediği anlamın manevi boyutu da var. Özellikle İslamiyet’le ala- kalı biraz bu. İŞte Őeyh Edebali örneğini verelim. Őeyh Edebali bir rüya görür. Rüyasında Osman- lı dallanıp budaklanarak dünyanın her tarafına yayılmıştır. Ve bura- dan büyük bir mana çıkararak bir hikâye oluŐturulur; Osmanlının kuruluŐ hikâyesi... Kemal Tahir *Devlet Ana*’sında da o rüyayı Yu-

nus Emre aracılığıyla anlattırmıŐ mesela, bir Şair, ozan aracılığıyla. Fakat benim rüyaya bakış a ım *Butimar*’ı yazarken de özellikle Őöyleydi: Rüyalar niçin atık zaman olsun ki? Yirmi dört saat diyoruz bir güne, niçin yirmi dört saatin sekiz saatini kayıp zaman olarak bir kenara fırlatıyoruz? Neden rüyalar hayatımızın belki de önemsiz bir ayrıntısını oluŐturu- yor? *Butimar*’ı yazmaya başladığım zamanlarda Hindistan’la ilgili çok fazla araŐtırma içindeydim ve orada bazı Hint gurularının insanların rüyalarını tasarlayabil- diklerini, rüyalarına müdahale edebildiklerini okumuŐtum, çok etkilenmiŐtim bundan. Bunun  zerine çok düŐünmüŐtüm. Yani

gerçekten bir rüya tasarlanabilir mi, bir insan düşünde görmek istediği manzarayı eline kalem kâğıt alır gibi düzenleyebilir mi, çizebilir mi, tasarlayabilir mi... Sanırım bunun önemi yine bundan önceki sorulara verdiğim cevapla paralellik gösterecek. Yine günümüzden kaçma isteği ile alakalı bu durum. Yani bir rüyaya sığınmak... Hem rüyalar da bir zaman makinesi en nihayetinde. Ben öyle görüyorum. Tarihî bir kahramanı düşünün, Fatih Sultan Mehmet'i düşünün, Büyük İskender'i düşünün ya da başkasını... Sevdiğiniz bir tarihî karakteri ya da sevdiğiniz bir yazarı. Onunla gerçekten bir dekor içinde karşılaşma ihtimaliniz ancak ve

ancak rüyalarda mümkün olabilir. Sadece bu bile rüyaları benim hayatımda çok farklı bir noktaya koyuyor diyebilirim. Ve rüyalarım bana yazdığım romanlarda ilham verdi. *Butimar*'dan önce de böyleydi, *Butimar*'dan sonra da böyle. *Uzakların Şarkısı*'nı yazarken de özellikle, rüya ile gerçek birbirine karışmıştı. Yani o romana çalışırken de benim psikolojik hâlim biraz böyleydi.

Roman yazmak hem kurguyla hem de karakterlerle derin bir bağ kurmayı içeren uzun bir yolculuk. Kimilerince uydurma bir rivayet olduğu söylense de Tolstoy'un *Anna Karenina*'yı bitirdiğinde "*Anna Karenina*

öldü." diyerek ağladığı söylenir. Siz de birçok roman yolculuğuna çıktınız. Bu yolculuklar içinde sizin için en özel olanı hangisiydi? Yahut kopamadığınız, ardından yas tuttuğunuz, özlediğiniz bir karakteriniz var mı, varsa şayet bize ondan biraz bahsedebilir misiniz?

Bu sorunun cevabı hiç şüphesiz ki *Uzakların Şarkısı*'nın başkarakteri Zencefil nam Şekerbaz'dır. Yani edepsiz papağanı romanın. Zencefil benim için çok farklı bir yerde. Yani sanki gerçekten onunla yaşamışım, onunla Galata Kulesi'nin etrafındaki sokaklarda dolaşmışız, 1753 yılını birlikte solumuşuz gibi gelir. Onu özlerim. Özellikle Zencefil'den sonra aklıma gelenlerden biri de *Sular Üstünde Gökler Altında* romanımın başkahramanı Kalender. Kalender'le de epey bir teşriki mesaimiz oldu. Onu da çok özleyorum diyebilirim.

Sanırım psikoloji ile olan yakınlığınızdan da kaynaklı, yeni tanıdığınız insanları daha yakından keşfetmek için sorduğunuz bazı sorular varmış. Öncelikle bunu biraz açmanızı istesem ve bu soruları ben de size sorsam: Çocukluğunuza dair hatırladığınız ilk koku nedir? Kendinizi ne renk hissediyorsunuz?

Aklıma ilk gelen koku reyhan kokusu. Bu bazen değişebilir ama soruyu ilk okuduğumda aklıma ilk gelen koku reyhan kokusu oldu. Yani bir bitki kokusu. Renk olarak da deniz mavisi...

“

Zamanın azı dişleri, umutlarımı öğütüyor. Ölümü haddinden fazla düşünmek olgunlaştırıyormuş insanı bunu öğrendim.

SAR MAKARAYI

Z. RUMELSA TOPAL

Aziz Allah, Őafaat ya Resul  llah! Akşam ezanını pek severim, yollarını gözlerim. Niye diye sormayın, pek dertliyim. Kendim ettim kendim buldum. Bir akşam vakti kıyametim koptu! Bizim kız, kucağında torunumla çıkageldi. Yumak yumak ellerini  p p kokladım. Anasını usulca yokladım. Bir derdi var belli. Yoksa hayatta uğramaz buraya bizimki. Hık mık dedi, ağızından baklayı  ıkarıverdi. Neymiş efendim, çalıŐma hayatını  zlemişmiş, çalışan kadın için evde oturmak sıkıcıymış. Boğulmuşmuş, daralmışmış. Bakıcı tutacakmış, benim pamuğuma elin kızı bakacakmış. Olur mu canım  yle Şey, el kızı, anası gibi bakar mı hiç! Dedim, dedim de dinletemedim. Nuh diyor peygamber demiyor. Aynı babası! Onun da inadı tuttu mu aynı anası! Az çekmedim kaynanamın elinden. Neyse,  ildir  ildir gözlerine dayanamadım, ben bakarım o vakit, deyiverdim. Ah demez olaydım. O  anı geriye sarmak isterim. Sar sar sar makarayı,   z   z   z makarayı... Gel annesi gel gel, gel annesi gel... Yavrumun karnı mı acıkmış, hanımış benim oğlum, anneannesi kurban olsun ona. Sar sar sar makarayı... Makara-

ları zikir belledim, sardım günlerce. Hafta sonları kanatlansın, benim yuvama da konsun diye gözledim. Cumartesi sallandı, pazar nazlandı. Tespih aldım elime, lahavle...

Akşam ezanı okunsun, peŐı sıra bizim kız yola koyulsun. Pek geç çıkarıyorlar işten. Namazım da gecikiyor. Yok anneannem, ağılama yok, sana demedim kuzum. Sar sar sar makarayı... Bak bak ağılama, kim varmış yokuŐ başında. Hacı Dayı namaza mı gidermiş. Tin tin tin...Bastonun elinden tutmuş, bir Allah'a dayanmış. YokuŐ başında kalmış. Nefes nefese. Namaza durmadan kıyama durdu zağar. T h, bir de telefonu  alıyor, Medine'ye varamadım... Hacı Dayı, sen daha camiye varamadın, Medine nere... Tövbe es-tağfurullah. Bak hele elindeki andız pekmezine. Aktara uğramış bir de o hâliyle.  arşıda pazarda oyalanırsan geç kalırsın böyle.

Ağılama güzel yavrum, bak bak, hadi tespihle oyna. Yok yok ağızına alma. Bak böyle, s phanallah, s phanallah... Ay, ay, amaaan! Şu motor kuryelerden çektiğimiz nedir! Hacı Dayı'nın yanından teğ t geçti. Allaaah!

Takla attı! Yavrum oldu mu Şimdi! O ne biçim hız, nereye yetiŐeceksin! Benimki de laf, ekmek parası işte. Geçen dizi izlerken g rd yd m. Geç kalınca onlardan mı kesiyorlarmış, neymiş. Merhamet kalmadı gayrı kimsede. Yazık  ocukcağız, yuvarlanıverdi yere. Allah'tan kaskı varmış. Tövbe ya Rabbi, taksicilerin bir d vmediğı kaldı çocuğı. Hacı Dayı sen hızlan, arada seni de kaynatacaklar, amel defterini kapatacaklar.

Heh,  ek öyle tespihi yavrum. Yok yok yeme onu yeme, ee ee! Bak, elhamdülillah diyeceksin, s phanallahtan sonra elhamdülillah, elhamdülillah... Gel annesi gel, gel geeel. Gel artınnk! Hele Şu gelen bizim komŐu Semiha değıl mi? Bak kuzum, cimri Semiha teyzen akşam pazarından dönüyor. Kıyamaz oğluŐum o parasına. Çürük  arıkları doldurur poŐetine. Yaylana yaylana gider gelir. Bi tanıdık denk gelir de arabasına alır diye ağırdan alır. Nasıl da doldurmuş pazar çantasını. Dolmalık biberleri kaça aldı ki? Bak ben de gidemedim pazara. Gideydim iyiydi. Kurutmalık biber alınacak, ipe dizilecek. Menemenlik domates de alamadım. Bunun anası da a  gelir

şimdi, yemek ister. Hiç sormaz etmez, anası pazara mı gidecekmiş, kış hazırlığı mı yapacakmış? Hiç düşünmez, hiç. Bu biberleri kim dizecek, domatesleri kim rendeleyecek?

Aman, tarhanada domates kabuğu gelirse yemem. Biber dolmasını ekşi sevmem. Ancak burun kıvrır senin anan, bi' teşekkür bile etmez. Ah Hacı Dayı, namaz bitti namaz, sen kaldın yokuşun ortasında. Ha gayret, tespihata yetiş bari.

N'oldu benim pamuğum, minik bıldırcınım? Niye huysuzlandın sen? Annen de bebekken pek huysuzdu. Büyüdü değişmedi. Biri bin oldu. Evlendi de başımızdan savdık diye sevindik. Yok yok kuzum, annen demedim, meleğimi çok severim ben de. Bak meleğim gelsin diye her akşam balkonda yollarını gözlerim. Balkon da serin mi oldu ne? Bi' ya-

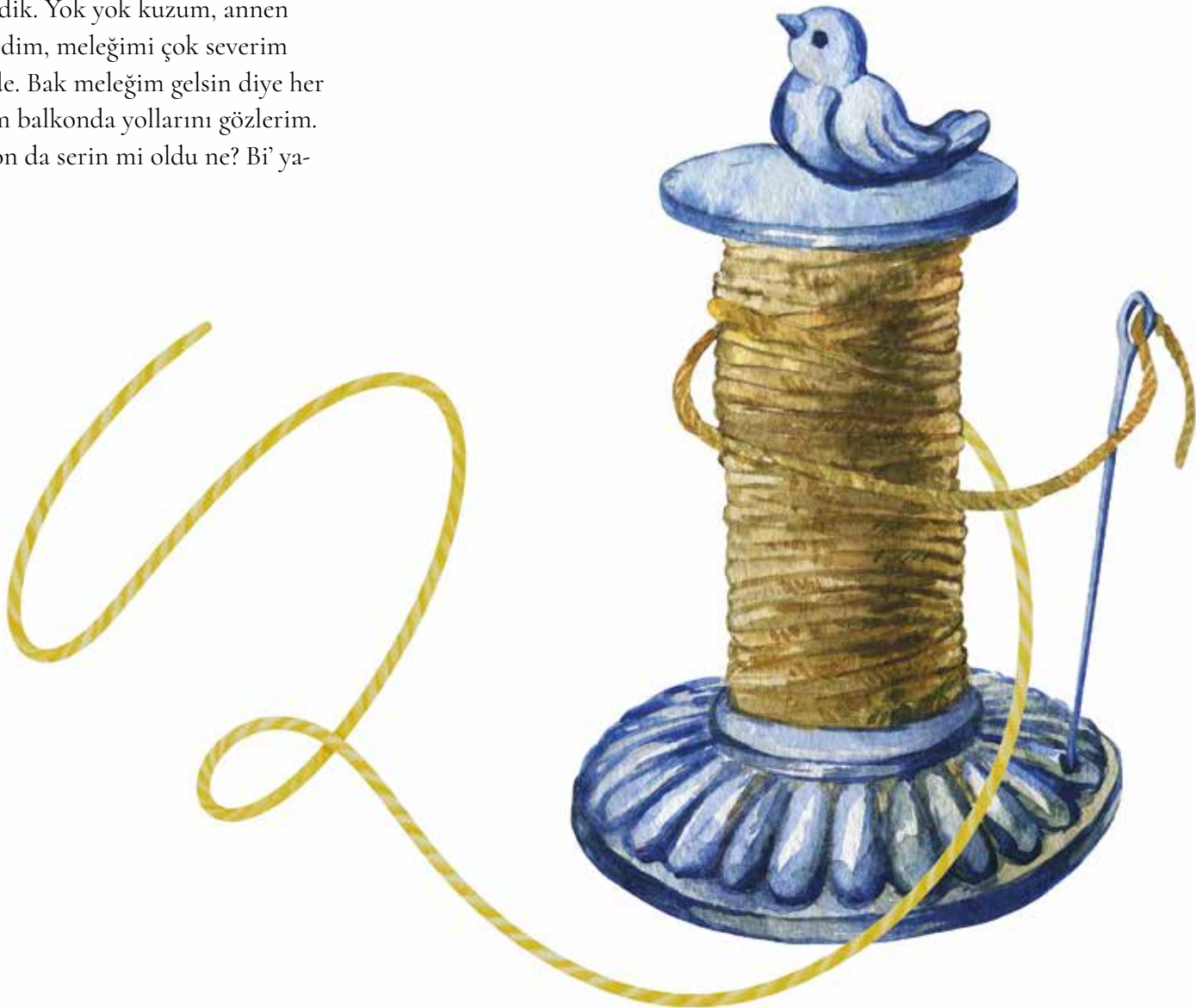
nık kokusu da geliyor. Neriman kız yaktı gene güzelim yemeği. Neden huysuzlandın sen? Bak bak, tut hadi tespihi, elhamdülillah, yok o bitti, Allahuekber, Allahuekber...

Yüce Rabbim, sen görüyorsun, bir yanda kucagımda torun, öbür yanda dilimde zikrin. Her an seni huşu ile anmaktayım, senden başkasını düşünmem gayrı. Şu tespihat hürmetine ibadet ve taatlerimi katında

kabul eyle. Amin, amiiin.

Tüh makarna vardı ocakta, pü... Gelmedi bizimki. Dibine tuttu işte. Kaç yıllık ev hanımı yemek yakar oldu. Alsın gitsin oğlunu. Bakıcıya mı veriyor, tepesinde mi taşıyor.

Yok bebeğim, yok anneannem. Sana kızar mıyım hiiiç? Sar sar sar makarayı, çöz çöz çöz makarayı...

A YIN ŞAVKINI GÖREN ŞAİRLER

canan olpak ko

İnsana dair her şey nasıl ki sanatın konusu oluyorsa doğanın bütün unsurları da sanata kaynak ya da malzemedir, diyoruz. Ve hemen peşinden ekliyoruz: Tabii ki bunları işleyen yine insandır; kendisini doğanın bir parçası, yaratılmışlardan bir yaratılmış addeden insan eline geçeni; tıpkı presini, çekicini, örsünü hazır edip bir kalıbın içinde demiri döven usta gibi vura vura şekillendirir.

İyi de tabiatın var mı bundan haberi? Gül, adına düzülmüş methiyeleri duydukça daha mı güzelleşir; bülbül, şairin ona yoldaşlığını bildikçe teselli mi bulur? Elbette hayır. Ustanın çekiç darbeleriyle bir değişim kaçınılmaz ama diğerinde, tabiat sanata konu edildiğinde şekillenen yine insan, onun duygularının bir kılıfa büründürülmesi.

Mesela Malatya türküsü duyarsın radyoda: “Bir ay doğar ilk akşamdan geceden / Neydem neydem geceden...” Yüreklere yakan, kavuran bu ezginin belirleyeni aydır. Ay doğmuştur ve olanlar olmuştur. Oysa sadece Allah’ın nizamı üzere gece ve gündüzün düzeni sürüyordur, devri daimin ezeli yolculuğu milyonlarca kez olduğu gibi kuzey yarım kürenin karanlık zamanına denk gelmiştir. İnsansa aya bakıp hüznülenir ama onun doğuşu engellenemez. Şavkı pencereden, bacadan bir yolunu bulup evlere girer. Aslında bu Malatya türküsünün anonim sanatçısının derdi ayı anlatmak değildir. Gaye, uykusuz kalan sevdiğine halini hatrını soracak yolu bulmaktır da ayın doğuşunu bahane eder işte. Ay, divan şairlerinin duygularını ifade ederken en fazla yararlandıkları benzetme unsurları arasında. Zaten her daim sevgilinin iltifatından mahrum kalan

âşık; gülde, nergiste, sümbülde sevgilinin suretini arayıp teselli bulmaya meyyal. Geceleri ortaya çıkan ay da bu ihtiyaca pekâlâ cevap verebiliyor. Ahmet Paşa işe ayın doğuşuna bir amaç belirlemekle başlar: “Bezminde yanan şem’den uyarmağa kandil / Her gece gelir revzenine mâh-ı mu’allâ”

Şair, gece güneşinin asıl işlevinin ne olduğunu söylemeye çalışıyor. Ayın görevi, sevgilinin meclisindeki mumdandan kandili uyarmak için yani onun yanması gerektiğini hatırlatmaktır. Divan şairleri tabi olayları daha güzel bir sebebe dayandırmayı severler. Bu beyitte de Ahmet Paşa, her gece doğan, pencereden ışığı vuran bir gök cismine güzel anlamlar yüklemiştir. Rutinleşen bu olayın öznesi olan ayı yine bambaşka güzel sebeplere bağlayan şair hassasiyetinin derdi, tıpkı halk türküsü gibi sevgilidir. Gelişyle âşığa sevdiğinin hatrını soracak ortamı sağlayan şey şimdi de hatırlatıcı işlevdedir. Ancak şairlik tacıyla hükümdar olabilmiş Cem Sultan’daysa ay, ilahi büyüklüğün delaletidir: “Hükümün ile mihri eylesin felekde bî-karâr / Emrün-ile mâhı idersin gâh bedr ü geh hilâl”

Allah dünya üzerinde hükmünü iki büyük ışık kaynağıyla yayar. Hükmüyle güneşi gökyüzünde kararsız bırakan O’dur. Bir emriyle de ayın hâlini çevirir. Bazen dolunay, bazen hilal olan ay yine yaratıcının alametidir. Gün ve gece şaşmadan bir sistematik üzere hareket eder.

“Hâk-i pâyuna yüzün sürmek için şems ü kamer / Ser-i kûyuna gelür şâm u seher döne döne” mısralarında, bilimsel bir açıklamaya edebîce sebepler bulurcasına konuşan Mihri

de yine güzel, güzel olduğu kadar tatlı gerekçelerle çıkar okurun karşısına. Sevgilinin mahallesine gelen gece ve gündüzün asıl amacı aya ve güneşe yardım etmektir. Ay ve güneş, sevgilinin ayağının toprağına yüzünü sürmek için döne döne gelir. Gelir de ne olur? Mihri açıklamayı sürdürür: “Benzeyem deyü kemân ebrûlarıyla hüsnine / Gâh bedr eyler kamer kendüzini gâhî hilâl”

Sevilenin güzelliğine bilhassa keman kaşlarına benzemek için dolunaydan hilale, hilalden dolunaya döner durur. Ayın en belirgin özelliği ışığıdır. Cılız ve sönük bir ışık değil, tüm dünyayı aydınlatacak geceye rekabet edecek kadar ışığını yayar. Parlaktır bu ışık. On altıncı yüzyıl şairinden Zati de onu parlaklığına vurgu yapar ve şöyle der: “Nola ger ‘azm eylesek ol mâh-ı tâbândan yana / Gönlümüz rûşenlik ister mâh-tâb andan yana”

Şair, o ışık saçan aydan yana döndüğünde ne olduğunu soruyor. Peşinden de cevabını veriyor: Zira gönül aydınlık istemektedir. Şairin burada, hayatın merkezine sadece sevgiliyi koyduğu için başkaları tarafından ayıplanan tüm âşıklar adına konuştuğunu düşünebiliriz. Buna göre âşık, siması ay parlaklığındaki sevgiliden yana dönecektir zira hasret yüzünden karalar bağlamış gönlü biraz şenlenmek istemektedir.

Tabii ister türkülerini dinlerken, ister şiirleri okurken aya dair kabuller karşımıza çıktığında şunu sormadan edemiyoruz: Acaba gerçek âşkları unuttuğumuz için mi aya başka gözlerle bakmayı bıraktık yoksa ayı kendi devridaimine terk ettiğimiz için mi gerçek âşklar bize küstüler?

BÜYÜREK MESELELER

YAVUZ AHMET

Böylesi bir ön kabul, yegâne hayat sırrı sanıp altını çizdiğimiz nice güzel cümlelerin gerisinde kişiye özgü birtakım patetik yanılgılar bulunduğu şüphesini her daim saklı tutsa da yazarların dünyasında bazı nesneler büyük çağrışımların kapılarını aralayan anahtarlara dönüşebilir. Masasının çekmecesine çürük elma konulmamışsa kalem kâğıtla buluşturamayan o filozofun takıntısı değil sözünü ettiğim. Yazma eyleminin kendisine felsefi derinlik kazandırma amacı da taşıyan daha ilkesel bir tutum, bir bakıma şahsi mihenk noktası. Bende o anahtar, duvardır. Deneyimlerimize sırtımızı yaslayıp şimdiyi tüm algı genişliğimizle görmemizi sağlayan duvarlar...

Meğerse gerçeklerin kimi zaman, peşin kabulleri tersyüz etme mahareti de varmış. Bunu bana Filistin'de karşılaştığım duvarlar söyledi. Yerleşim yerlerini birbirinden ayıran o biçimsiz Apartheid soğukluğu hiç de metaforik zenginlikler vadetmiyordu; tek işlevleri, insanlığın etrafını çevreleyerek mahkûmiyete aracılık etmekten ibaretti. Öte yandan aynı ziyaret sırasında "idamlık zeytin ağaçları"yla karşılaştığımda, Filistin topraklarında bazı sıradanlıkların metafora dönüşebileceğini de öğrendim.

El Halil'e gidiyorduk. Otobüsümüz kontrol noktasında durduruldu. Sağ yandaki nöbetçi kulübesinde siyahi bir İsrail askerinin, çapraz tuttuğu tüfeğiyle ilerideki zeytin bahçesinden tarafa baktığını gördüm. En fazla iki metre yüksekliğindeki ağaçlar tepelerinden tellere bağlanmıştı. Bunun bodur zeytin yetiştiriciliğinde kullanılan yöntem olduğunu elbette biliyordum. Çabuk yetişip birkaç yılda meyve vermeye başlayan kısa ömürlü bodur zeytinler beton direkler arasına çekilmiş tellere bağlanarak ayakta tutulur. Gelgelelim mekân Filistin olduğunda, -tıpkı metaforların acı hakikatlere dönüşebilmesi gibi- sıradanlıklar imgesel anlamlar kazanabiliyordu. O an, zeytinle özdeşleşmiş bu topraklarda, meyveleri çocukların kara gözlerine benzeyen bu umut müjdecilerinin de idama mahkûm edildiğini düşündüm. Hani zeytin yaprakları barışın simgesiymiş? Hani onlarda özgürlüğün paha biçilmez sesi yankı buluyordu? Umut mahpustu artık ve eli silahlı askerler sırf barış ve özgürlüğe ilham veriyor diye zeytin bahçelerinin etrafında gardiyanlık yapıyordu.

Filistinli yazar Ziyad Haddaş'ın küçük öykülerden oluşan *Filistin Demek* kitabındaki "Zeytinyağı" öyküsüyle karşılaştığımda o ağaçla-

rın hazin yalnızlığını olanca burukluğuyla yeniden hissettim. Öyküde, İsrailli kadın bir askerle Filistinli topal bir gencin aralarında geçen konuşma anlatılıyor. Asker, kontrol noktasında kimliğinin belirlenmesi için bekletilen gence, önündeki yağdanlıkların ne olduğunu sorar. Aldığı "yağ" ve "zeytin" cevapları üzerine de "Ne zeytini, ne yağı? Sen aptal mısın?" der. Uzaktan bir ihtiyar, gence seslenir: "Oğlum ona de ki zeytinyağı demek, Filistin demek."

"Zeytinyağı" büyük ihtimal otobi-yografik bir öykü. O gergin an, bir tarafın sesindeki o küçümseyici nefret, diğer taraftaki -her şeye rağmen- öz güven ve dik duruş fazlasıyla gerçek çünkü. Değilse bile benzer sahnelerin denetim noktalarında hemen her gün tekrarlandığı muhakkak. Ve insan, bir coğrafyanın uzaktan anlatılmasıyla o coğrafyanın içinde doğup büyüyenlerin anlatması arasındaki farkı bu kısacık öykü aracılığıyla anlıyor. Zira Filistin'i görmemiş olanlara denetim noktalarını ve Apartheid duvarlarının -sözüm ona- geçitlerinin önünde sıra bekleyen insanların yüzündeki çaresizliği hakkıyla anlatmak zor.

Kendisi de bir öğretmen olan Haddaş, öykülerinde mesleki deneyim ve gözlemlerinden fazlasıyla ya-

rarlanmış. Kız çocukları, ağaçlar, kentleşmenin tahrip edici etkileri, hatıralar, mülteci kamplarındaki yerleşimciler, dilenciler, kalabalıkların şehri çirkinleştirmesi... Özellikle de yalnızlık ve özlem.

Herhâlde Filistin'de doğmuş olmak dünyaya geldiğin andan itibaren daima sıcaklığını hissedeceğin bir özlemi de beraberinde getirmek olmalıdır. Zira zorlasan yürümeyle

dahi ulaşabileceğin bazı şehirlere ulaşman ya imkânsızdır ya da binbir meşakkat gerektirir. Haddaş'ın öykülerinde o özlem duygusunu olanca samimiyetiyle tatmak mümkün. Yafa'nın kapıyı çaldığını hayal ediyor Haddaş'ın anlatıcıları, gözleriyle Akka'yı ziyaret ediyor, Akka'da Filistin'den gelecek toprağı bekleyen adamları görüyor, içinde Kudüs'ü taşıdığı oluyor. Böyleyken umudunu hep sürdürüyor.

Filistin Demek, bireysel konulu öykülerin hâkimiyetine rağmen meselesi olan bir kitap. Aslında böylesi kitaplar hakkında bir şeyler yazmak, ikircikli bir zorluğu gönüllü kabul etmek gerektirir. Başta üslup olmak kaydıyla ilkin teknik meseleleri görmek ister kalem. Oysa metnin birincil amacı, nitelikli bir kurguyu okurun önüne koymak olduğu kadar insani bir meseleyi akıllara düşürmek ve körelmiş gözleri açmaktır.

Bu ayırmda hangi tarafı ne çıkaracağını bilemezsin. İşte bu yüzden Hadda yürekte bir teşekkürü hak ediyor. Hem meseleyi hem edebî niteliği dert edindiği çok belli. Eletirmen yahut okuru içi rahat biçimde okumaya ve meseleleri görmeye bırakıyor.

Kerek k ilk bakışta, okumak eylemiyle bağı büyük oranda sosyal medyanın sınırlandırılmış iletirinden ibaret günümüz insanına fazlasıyla hitap eden bir tür görünümünde. Tasvir, tahlil gibi ana mesele yahut olaydan görece uzak unsurlar arındırılmış bir metin çünkü. Gelgelelim yle değil. Okuru okumaktan ziyade dndrmeye sevk etmesi, görsel okumaya giderek bağımlı hâle gelen şimdinin okuruna hitap etmiyor. Eksik bırakılan kısımları okurun tamamlamasını beklemek de kerek knn modern zamanlar insanı karşısında karılatığı engeller arasında. *Filistin Demek* kitabındaki kler de türün evrensel yolculuğıyla aynı doğrultuda yürüyor: Yoğun, rtl, kısmen iirsel. Hliyle günümüzün kolaycı okurunun beğenisine uzak bir yerde. Ama Hadda'ın klerini başka dillerde yazılmış kerek k kitaplarından özel kılan bir husus var: Yazarın, samimi duygular ve bir ğretmen duyarlılığı etrafında Filistin'i anlattığı kler. Gazze'nin, Suriye ve Beyrut'taki mülteciler kamplarının, kontrol noktalarının, igalci İsrail askerlerinin, yasa dışı İsrail yerleşimlerinin konu edildiği bu tür klerde edebiyatla btnlemi aydın duyarlılığı söz konusu. Özellikle de gündemin en acı hakikati olmasının da etkisiyle Gazze konulu kler.

Bir ksnde anlatıcı çocukluğunda Gazze'ye maa gittiklerini ve oradaki maçta yenildiklerini anlatır. Dönüş yolundayken otobüste ağlarlar. Bydğndeysen Gazze'nin her türlü zaferinin kendi kazancı olduğunu anlar ve Allah'a dua eder: "Allah'ım, beni Gazze'ye götür de orada bin kez yenilmeme izin ver..."

İnsan bu duayı okuduğunda unu düşünmekten kendini alamıyor: Maalesef bizler, Gazze'nin çok uzağında yenildik. Orada yeryüzü melekleri can verdiği sıra konforlu evlerimizin konforlu salonlarında haberleri izlemekle yetinirken yenildik. Susarken yenildik. Ve biz yenildike büyük acıları, zaferlerini kendi kazancımız saydığımız Gazzeliler yaşadı.

Hadda bir başka ksndeysen sırf bulutu getireceği için kıa vler dzyor. Zira kış geldiğinde "Gazze gökyüzünde daha fazla sis, daha fazla sis..." olacaktır. Bu sayede ola ki gerginlik ve körlük yaşayan pilotlar, umutsuzlukla üstlerine dönerler. Ne kıymetli, ne erdemli bir hayal. Oysa iki bin yirmi dört kışının ilk aylarında İsrail pilotları bulut falan dinlemediler. Okullara, hastanelere bombalar dt. Demek Gazze'ye atılan bombalar binlerce çocuğun ve masum insanın katili olduğu kadar, Hadda'ın sanatçı duyarlıklı hayalinin de katili olmuş.

Şüphesiz kerek k, anlam ve sezginin çoğunu okura bırakan bir tür. Bir anlamda knn yolunun iirle keitiği hatta kurgudan ziyade şiire yaklaştığı bir alan. Hliyle *Filistin Demek* kitabı da okurundan fazlaca düşünmeyi bekliyor.

Düşünme beklentisinin sebepleri arasına Hadda'ın bakış açısını da eklemek lazım. Yazar, birilerine irin görünmek gibi güdümlü bir amaç taımıyor. Maalesef Batı dışındaki toplumlarda bazı yazarlar Batılı okura görmek istediğini vermeye çalışan metinler üretiyor. Ortaya, daha yazılırken bile çevrilme endişesi taşıyan yapay metinler çıkıyor. Hadda'sa okuruna âdeta unu söylüyor: Beni anlamak istiyorsan yaşadığım coğrafyayı tanımak, mağduriyetini bilmek, zlemlerimi hissetmek zorundasın.

Hadda, kendini "Kırık ağacın oğlu-yum ben." diye tanımlayan bir yazar. Zeytinle zdelemi bir ülkenin evladından beklenen tanımlama. Evet, o ağacın -zeytin ağacının- dalları kırık bugün. Ama kökleri sapasağlam kendi topraklarında. İsrail'in yapmaya alıtığıysa onun köklerini ait olduğu, sahibi olduğu topraklardan söküp atmak. İte Filistin edebiyatını bu nedenle önemsiyorum. Zira dil ve o dilin ürettiği edebiyat da sağlam kökler arasındadır. Filistin'de yazılıp yayınlanan Arapça romanlar, hikyeler, şiirler her türlü baskıya karşın o topraklardaki aidiyeti pekitirip sürdürecektir ve edebiyat gelecek nesillerin ortak duyguda buluşma adresi olacaktır. Aynı zamanda bir umudun -cılız da olsa- ımasını sağlayacaktır: Apartheid duvarlarının yıkılması. Çünkü İbrahim'i Beklerken-Kudüs kleri'nde de söylediğim üzere, insanlığın etrafını evirmı duvarlar ancak kalemle yıkılır.

Kayser Eminpur*Farsçadan Çeviren: **Seher Başaran****SONSUZ ÖZLEM**

Henüz bitmemiş söyleyeceğimiz sözler
 Bir bakmışsın
 Gitme vaktin gelmiş.
 Tekrar tekrar aynı hikâye sürekli!
 Haberdar etmeden seni
 Ayrılık vakti kaçınılmaz olacak.
 Ah!
 Ah sonsuz hüznün ve hasret!
 Ansızın
 Ne kadar erken
 Geç oluyor!

B a ş k a
s e s l e r

*Kayser Eminpur, İran'ın 1979 sonrası çağdaş şairlerinden olup aynı zamanda akademisyen ve yazardır. Klasik nazım şekilleriyle ilgilenmiş olsa da daha çok serbest şiirde eserler vermiştir. Şiirlerinde savaş, şehitlik, cesaret, özgürlük gibi mefhumları kullanarak İran halkının millî şuurunu canlandırmayı amaçlamış ve döneminin gelişmelerine kayıtsız kalmayarak yaşanan sorunları çarpıcı bir dille okuyucuya aktarmayı başarmıştır.

ATA DUASI

FATMA ASİYE ŞENAT

Çok çok uzun zaman önceydi. Bir hayli geniş ve pek güzel döşenmiş bir sınav salonu vardı, içinde de iki insan, bir de asıl niyetini gizlemek için yüzüne iyilik, ince düşüncelik, hayırhahlık maskesi takmış biri daha... Bu üçüncüsü diğer ikisinden biraz daha uzakta duruyordu ve onlara bakışında hiç meymenet yoktu. Maskenin arasından görünen gözlerinde öfke ve nefret rahatlıkla okunabiliyordu. Neden bu kadar kızgındı?

Bu salonda gerçekleştirilecek sınav, sözlü ya da yazılı değil uygulamalıydı. Bu nedenle etrafta kâğıt kalem yoktu, hatta kâğıt ve kalem ait oldukları ağaçların dallarında gizlenmiş durumdalar. Malum, tek soruluk sınavlar hep zor olur, öğrencinin kendinden ve bilgisinden çok emin olması gerekir, şayet soruyu doğru anlamadıysa ya da cevabı bilmiyorsa sınavda başarısız olmak mukadderdir. Az sonra başlayacak uygulamalı sınavda da tek soru vardı: “Ağaca yaklaşmayın!” Bu bizim iki öğrenci, ağaç neydi biliyorlardı, yaklaşmak neydi farkındaydılar. Dolayısıyla soru çok kolay görünüyordu, sınavda başarılı olmaya çok çok az kalmıştı ama olmadı, apar topar sınav salonundan dışarı çıkarıldılar, esas sınav da işte o zaman başladı. Bu iki öğrenci sınavda neden başarısız oldu?

“Ağaca yaklaşmak neden yasaklandı biliyor musunuz?” diye fısıldadı iki öğrenciye şu gözünden öfke saçan maskeli; sorusunun cevabını da verdi, çünkü çok bilgiliydi. Bu kadar öfkeli olmasının sebebi de zaten bu iki “çaylağa” tanımlanan statüydü. “Bunlar ne bilir ki benim hem donanımım hem bilgim bunların fersah fersah üstünde.” deyip durdu içinden. “Yeryüzünde sorumlu halife olmak en çok bana yakıştırdı ama hakkım yendi, bana layık görülmedi o paye... Bunu yanlarına bırakmam ama...” diye homurdanıyordu. “Alayını yakacağım, alayını, ayaklarını kaydıracağım buradan...” İç sesi bunları söylüyordu ama bizimkilerin yüzüne karşı pek nazik ve bilgece konuştu: “Ağaca yaklaşmanız şundan sebep yasak: Çünkü yerseniz ya melek olursunuz ya da sonsuzluğa kavuşursunuz, Rabb’iniz de tam olarak bunu istemiyor sizin için.” Bir de doğru söylediğine dair Rabb’in adını anarak yemin etti, “Ben sizin iyiliğinizi istediğim için bu sırrı sizinle paylaştım, başka amacım varsa n’olayım.” diye ekledi. Bu maskeli, yemin etmenin güven telkin eden vasfını nereden biliyordu?

İki hayat acemisi, iblisin hırsının, intikam arzusunun ona neler yaptırdı bileceğinden bihaber iki deneyimsiz, bu yemine kandılar. Öyle ya, kim Allah adına yemin etmeye cesaret,

hatta cüret edecek kadar haddini aşmış olabilirdi ki? Ağacın meyvesinden yediler, yani sınav sorusuna yanlış cevap verdiler, ağaca yaklaşma kuralını çiğnediler. Yaklaşma kelime, yapışıp kaldılar o ağaca, hatta onların nesli de hâlâ o ağacın etrafında dönüp duruyor ya neyse, şimdi konumuz bu değil. Biz o iki ataya dönelim, onlar sınıfta kaldılar da salonda duramadılar, dışarı çıkarıldılar. Eğitim hayatları sona mı erdi?

“Asil azmaz, bal kokmaz!” derler ya, işte o hesap, hikâyenin tam burasında bizimkilere yüklenen donanım galebe çaldı. Onlar, statülerine saygı gösterme emrine itiraz eden maskeli gibi davranmadılar. “Biz bu ağacın meyvesini yedik de hele bir sorun niye yedik! Ama biz kandırıldık... Çünkü biz yalan yere yemin edilebileceğini bilmiyorduk.” vs. bahane peşine düşmediler, lafı evirip çevirmeden, süsleyip püslemeden dümdüz dediler ki: “Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz, bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz!” (Araf, 7/23)

İblis, Rabb’e bile “Ben senin yüzünden rahmetinden kovuldum, secde et diye emretmeseydin ben güzel hayatıma devam edecektim.” diye bir anlamda kafa tutmuştu. Kibrinden Âdem’e/insana baş eğme-

miş, böylece Rabb'ine isyan etmiş sayılacağını önemsememişti. Üstelik intikam alma planlarını kurmaya derhâl başlamıştı, ta kıyamete kadar devam ettireceği düşmanlığın planlarını... Bu kadar bitmez tükenmez düşmanlık ve kin iblisin ümitsizin evvel ezel tabiatı mıydı?

İnsanlığın anasıyla babası ise insanca, Âdemce davrandılar, yanlış kabul ettiler, “ama, fakat, çünkü” demeden sorumluluğu yüzde yüz üstlendiler. Çünkü Âdemî gelişimin temel basamağı buydu; hatayı olduğu gibi kabul etmek, sorumluluğunu almak. Bunu yapmak her zaman olgunluk ister, hazım ister. Doğruyu doğru, yanlış da yanlış olarak kabul edebilmek erişilmesi zorunlu erdemler listesinin başında yer alır. Zira bu erdeme sahip olmak için doğruyla yanlışın şaşmaz bilgisine sahip olmak da lüzumludur. En kestirmeden bu hedefe vasıl olmak; fikren ve zikren savrulmalara mâni olmakla, Kur'an tabiriyle “sabit sözün” (İbrahim, 14/27) davetine kulak vermekle mümkün olur. Bireyin daha iyi bir versiyonuna ulaşması için bu yoldan yürümesi gerekirdi de kendisinden daha iyi bir kendi var etmek neden az kişinin ilgisini çekti?

Hatanın karşılığı olarak ödenmesi gereken bir bedel varsa onu olgunlukla ödemek, korkmadan çekinmeden meselenin halli için adım atmak gelişimin önemli adımlarındandır lakin bunlar hatanın samimiyetle itirafına bağlıdır. Baştan beri hikâyelerini anlattığımız iki öğrencinin hatalarının karşılığında ödemek zorunda kaldıkları bedel, tenzilirütbe

ile sınav salonundan çıkartılmaktı. Ama öğrenciler tam kaybetti, başaramadı derken kazanmanın başlangıcı bu samimi niyaz oldu. Rabb'in bağışlaması olmazsa tamamen ziyanda, kayıpta olacağını bilmek ve ikrar etmek, iki atadan bütün nesillere ulaşan kıymetli bir hazine en büyük miras sayılmalı değil miydi?

İki aziz ata, hatalarını ve tövbelerini Rahman'a arz ettiler. Rahmetin renginde günahın, hatanın, kusurun bütün renklerini soldurdular. Böylece hatasız kul olmayacağını ama hata edenlerin en hayırlılarının tövbe edenler olduğu hakikatini yaşadılar, yanlışla düşünce “insanca” tutumun nasıl gösterileceği öğretisini en kıymetli miras olarak bizlere bırakıp gittiler. Bir gün buluşursak onlarla, bu muhteşem dua, bu eşsiz tövbe için teşekkür etmek boynumuzun borcu olmasın mı?

(Yazardan sevgili okuyucusuna özel not: Ya Allah diyelim, “Rabbenâ” kısmından başlayarak bu duayı orijinaliyle de ezberleyelim, Kur'an kelimelerinin bereketinden nasibimizi alalım.)

DİJİTAL GÖÇMEN

/ DİJİTAL YERLİ

TUBA NUR UMUT

Dijital teknolojiler, insanlığın müşterek hikâyesinin bir parçası hâline geldiğinden beri, bu teknolojilerin derin tesirlerini anlamak adına birçok kavram geliştiriliyor. Çeyrek asır önce, 21. yüzyıl başında Marc Prensky'nin kullanımı ile literatüre giren *dijital göçmen* ile *dijital yerli* de bu kavramlardan. Dijital âlemi referans olarak kuşakları kategorilere ayırma neticesinde ortaya çıkan bu kavramsallaştırma, dijital dünyadaki iki farklı ikamet tarzına ve teknoloji kullanım pratikleri değışiklik gösteren kuşaklara işaret ediyor.

Bu iki kategoride yer alan kesimin dijital âlemi deneyimleme biçimleri birbirinden hayli farklı. Geleneksel iletişim yöntemlerine aşina olup dijital teknolojilerle zaman içerisinde tanışan, dijital âleme nispeten sonradan dâhil olanlar *dijital göçmenler*. Hayatın akışına yeni dâhil olan teknolojileri yaşamlarının bir parçası kılma konusunda kimi zaman daha ihtiyatlı davranıyor onlar. Bu hızlı akışa bazen ayak uydurmaya çalışan bazen karşılaştıkları yenilikleri kabullen-

mekte zorlanan, bocalayabilen bir nesli tasvir ediyor dijital göçmenlik. *Dijital göçmenler*, her göçmen gibi yabancı hissettikleri bir dünyada zaman zaman rotasını bulmakta zorlanıyorlar. Onların teknolojiyle kurdukları ilişki, çoğunlukla uyum sağlama çabası üzerine şekilleniyor. Adapte olma süreci ve hızı, dijital göçmenden göçmene değışiklik gösterse de göçmeni oldukları âlemdeki farklılaşan süreçleri anlamaya çalışıyor, oradaki dili öğrenmeye gayret ediyorlar.

Dijital yerlilere gelince bu kavram, dijital dünyaya doğan, teknolojinin dilini âdeta ana dilleri gibi konuşan bir kuşağı tasvir ediyor. *Dijital göçmenlerin* gelişim aşamalarına şahit oldukları teknolojilere doğuştan aşina olan *dijital yerliler*, sosyal medyayı, akıllı telefon gibi araçları, yapay zekâ uygulamalarını hayatın doğal ve sıradan unsurları olarak benimsiyorlar. *Dijital göçmenlerin* bir “kültür ürünü” addettiği teknoloji, *dijital yerlilerin* âdeta doğal kabul ettiği sınırların içerisinde dâhil oluyor.

Dijital yerliler, dijital teknolojilerle dinamik bir etkileşime sahipler. Onlar, toplumsallaşma ihtiyaçlarını yeni gerçeklik zemininde gidermeye meyyal, iletişim biçimlerini ve öğrenme süreçlerini dijital teknolojilerden bağımsız kurgulamayan bir nesil. *Dijital yerlilerin* teknolojilerle etkileşimi ana dili edinme sürecine benzetiliyor. Nitekim tabirin orijinalindeki *native* sıfatının aynı zamanda ana dili nitelemek için kullanılıyor olması, kavramı literatüre teklif eden Prensky'nin bilinçli bir tercihi. *Dijital yerliler*, bilgiyi hızlı bir şekilde işleme ve çevrimiçi ağlarda etkileşim kurma becerilerini erken yaşlarda ediniyorlar.

Dijital göçmenlik ve *dijital yerlilik*, esasında teknolojinin yol açtığı birçok dönüşümü anlamamıza çerçeve sunan bir ayrım. Zira dijital dünyadaki ikamet tarzı, teknolojiyi kullanma pratiklerinin yanı sıra iletişim biçimlerini, düşünce kalıplarını, değerleri kazanma süreçlerini de etkiliyor. Göçmenlerle yerlilerin içerik üretim ve tüketim tarzları, sınırsız ve çeşitli içerikle karşılaştıkları dijital âlemdeki

tutumları, tefekkür süreçleri de farklılaşıyor. Bu kategorizasyonun söz konusu süreçleri anlamlandırma işlevsel olması, sahadaki birçok çalışmanın niçin bu kavramlar esas alınarak inşa edildiğini de açıklıyor.

Dijital göçmenler ile dijital yerliler arasındaki farkın giderek azaldığı bir dönemde, yüzyılın ilk çeyreği sonunda çoğumuz biraz “göçmen” biraz da “yerli”yiz. Öyle görünüyor ki yaşadığımız çağda yürüdüğümüz yolun bir kısmı gerçek bir kısmı dijital âlemde katedilecek. İnsan olmaya giden yolculuğun yalnızca dijital âlemde sürmediğini ve gerçekliğe tutunmak gerektiğini

dijital göçmenler hatırlatacaklar. Dijital âlemde oluşan tecrübenin, mana ve değer dünyası dikkate alınmadığı müddetçe menzile giden istikameti bulmada yeterli bir kılavuz işlevi taşımayacağına dikkat çekecekler. Bununla birlikte dijital göçmenler, günümüz insanının deneyimini anlamada, çağın sorunlarına çözüm bulmada ve teklif sunmada dijital dünyaya referansta bulunmanın elzem hâle geldiğine ilişkin farkındalıkla dijital yerlilerin tecrübelerinden de yararlanacaklar. Hasılı, göçmenlerin bilgeliğinden, tecrübelerinden; zamanın ritmini yakalamaya çalışırken ise dijital yerlilerin dinamizminden beslenen yeni telifler deneyeceğiz.

Kaynakça

1. M. Prensky. “Digital Natives, Digital Immigrants.” *On the Horizon* 9(5), 2001, 1-6.

B

AHAEDDİN

ÖZKİŞİ'Yİ

OKUMAK İÇİN

10 SEBEP

BİR Mehmet Bahaeddin, 19 Haziran 1928'de Manisa Demirci'de dünyaya geldi. İstanbul Fatih'te büyüdü Özkışi. Soyu, 19. asrın ikinci çeyreğinde Bağdat'ta bulunan Halid-i Bağdadi'nin müritlerinden Ömer Efendi'ye uzanır. Merhum Ömer Efendi, mürşidinin işaretiyle Anadolu'ya gelmiş Manisa'ya yerleşmiştir. Ailede iki abladan sonra dünyaya gelen ilk oğul olan Bahaeddin Özkışi'nin babası medreseden dersamlık icazeti alan Ömer Lütfi Efendi, annesi ise Azize Hanım'dır. Sultanahmet Sanat Enstitüsünün "Özel Tesviyecilik Şubesi"nden mezun olan Özkışi, Devlet Deniz Yollarında ve bir çivi fabrikasında çalışır.

İKİ Özkışi, kaynakçı ustası olarak girdiği İTÜ'de "Kaynakçılık ve Kaynak Tekâmül Kursları"nı bitirerek fiilî hizmete devamla kaynak öğretmeni olur. Almanya'nın Mannheim şehrinde "Elektrik Ark Kaynağı Öğretmenliği"nde iki yıl eğitim görür. Bu eğitimi dolayısıyla pek çok eserinin arka planında okunan Doğu-Batı farklılığı/atışması temasının tohumları, onun zihninde kitabi olarak değil bizzat yaşayarak biçimlenir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, Özkışi'nin hikâyelerini okuduğunda, "Devam et evladım. Sen on tane Sait Faik edersin." dediği anlatılır.

ÜÇ Rahmetli Ahmet Kekeç ise onun hakkında şu cümleleri kurar: "Tanpınar'ı seviyorsanız, Özkışi'yi de seversiniz. Poe'nun grotesk dünyasından 'edebî hazlar' devşiriyorsanız, Özkışi'yi de seversiniz. Dostoyevski'yi seviyorsanız, Özkışi'yi zaten seversiniz."

1959'da hikâyelerini *Bir ınar Vardı* adlı kitapçıkta toplayan Özkışi, 1969'a kadar yazdıklarını kitaplarına almaz, *Bir ınar Vardı* ise hayatı boyunca tekrar basılmaz. Ömer Lekesiz, bu kitabın "ilk kalem denemeleri olmaları nedeniyle bir tarzın öyküleri olmaktan çok, bir tarzın arandığı öyküler"den

DÖRT oluştuğunu söyler. Yusuf Ziya Orta'ın yönetiminde çıkan *Akbaba* dergisinde ise 1960-1965 yılları arasında mizahi hikâyeleri yayımlanır. Özkışi'nin ilk iki hikâye kitabı *Bir ınar Vardı*, *Gö Zamanı* idi. *Gö Zamanı*, Türkiye Millî Kültür Vakfı tarafından ödüle layık görüldü. Ödülü yazar vefat ettiği için eşi aldı. İlk iki kitabı *Gö Zamanı* adıyla bir arada yayımlanırken vefatından sonra evrakı arasında bulunan on üç öykü, *Papağan Dedi Ki* adıyla kitaba üçüncü bölüm olarak eklendi. *Papağan Dedi Ki*'de yer alan öyküler hakkında Ahmet Cüneyt Issı, diğer öykülerdeki simgeleştirme eğiliminin bu kitapta yer alan örneklerde alegoriye evrildiğini vurgular.

BEŞ Bütün kitapları içinde özel bir yeri vardır *Gö Zamanı*'nın. *Gö Zamanı*'nda yer alan "Nedenlerim" öyküsü Türk edebiyatında az bulunan öz eleştirilerinden birine sahiptir. "Passionya Buluntuları" ise bugünü geçmişe yansıttığı fantastik bir öyküdür.

Özkişi'nin *Sokakta* romanı 1975 yılında Peyami Safa Roman Yarışması'nda başarı ödülüne değer görüldü. *Sokakta* derin psikolojik tahlilleri polisiye kurgu içinde anlatan bir romandır. Peyami Safa Roman Yarışması'nın jürisinde bulunan merhum Ahmet Kabaklı, roman hakkında, "İlk yirmi beş sayfayı okurken büyük bir romanın karşısında olduğumu anladım." der. Üç harflilerin dâhil olduğu gizemli bir romandır *Sokakta*. Batılılaşma maceramızın bir komplo teorisi çerçevesinde eleştirildiği bu romanı, Tarık Buğra'nın ilk baskısı 1979'da yapılan *Gençliğim Eyvah*'la birlikte okumak eminim ki üçüncü farklı bir roman için ilham kaynağı olacaktır.

ALTI

Özkişi, ailesiyle ve arkadaşlarıyla imkân buldukça uzun ve keyifli geziler yapar. Arkadaşlarına Balkanlar'da rehberlik ederek o tarihî olayları ve mekânları anlattığı söylenir.

SEKİZ Güzel sanatlara yatkındır. El işlerinde başarılıdır. Bir yandan yazarken bir yandan da Süheyl Ünver'den tezhib dersi alan Özkişi cam üzerine tezhib çalışır, eski İstanbul evlerinin maketlerini yapardı. Yaptığı maket evlerden biri de babasının Fatih, Çarşamba'daki evi idi. Yaptığı bir başka maket ev ise Edirne Müftüsü Ali Bey'in evidir. Bu ev maketinin özelliği, Özkişi'nin edebiyatta da karşılığı olan titizliğinin bir yansıması olmasıdır. Özkişi bu maketi, küçük mala kullanarak harçla bir taş bina şeklinde inşa eder. Üzeri sıvalı, badanalı; sıvaları yer yer dökülmüş, müstemilatıyla ve bu tip evlerin bütün özellikleri açıkça belirtilerek görkemli bir yapı meydana getirilmiştir. Çıkmalı, cumba pancurlu, kafesli, tahta kapılı, yüksek bahçe duvarıyla görülmeye değer bir çalışmadır bu.

YEDİ Özkişi'nin tarihle ilgilenmesinde Samiha Ayverdi'yle tanışması etkili olmuştur. *Köse Kadı* ve *Uçtaki Adam*'da Rumeli'nin fethedilmesi sürecini işler. II. Murat devrine denk düşen *Köse Kadı*, bir istihbaratçıdır. *Uçtaki Adam*, *Köse Kadı*'nın devamıdır. İki roman da Osmanlı Devleti'nin duraklama dönemini sınır boyları üzerinden anlatır. Ahi teşkilatını anlattığı son romanı ise vefatıyla yarım kalır. Diğer iki romanda devlet için çalışan Köse Kadı ve arkadaşlarının görevini Ahiler üstlenir. Bu sefer hedef Celali İsyanları'dır. (Meraklısına not: Söz konusu metin merhum yazarın eşi Fatma Özden Özkişi'nin *Anılarla Bahaeddin Özkişi'yi Anma* adlı kitabında yer alır.)

DOKUZ

Ömer Lekesiz der ki: "Özkişi öykülerindeki paradoksal anlatımın öncelikli nedeni, onun düz anlatımı, gündelik, sıradan gerçekliği, insanın ruhsal çelişkilerini yansıtmada yeterli görmeyişindendir. Ayrıca öykü kişilerinin psikolojik durumlarını vermek yerine o psikolojiyi sanatçı gözüyle teşrih masasına yatırmayı, bir diğer söyleyişle ruh biliminin (psikolojinin) verileri ile yetinmek yerine, doğrudan ruhsal çözümleme yapmayı (psikanalitik yaklaşımı) tercih edişi Özkişi'yi zorunlu olarak paradoksal anlatıma yöneltir."

ON Bahaeddin Özkişi, bir unutulmuş döneminden sonra 2004 yılında Millî Eğitim Bakanlığının "100 Temel Eser" adlı listesini yayımlamasıyla başlayan bir polemikle gündeme gelir. Polemiği başlatan yazar daha sonra Özkişi'yi daha önceden tanımadığı için özür diler. Bu polemik, Özkişi'nin tekrar gündeme gelmesini sağladığı için hayırlı olur.

*Mezar, dehlizdir. Bu dünyadan öteki dünyaya bir yol.
Ben bu yolda son duraktayım. Ölüm ile yaşam arasındayım.*

25  lke ve 37 festivalde gösterime giren *Dehliz*, Türkiye prömiyerini 30. Uluslararası Adana Altın Koza Film Festivali'nde yapmış, dünya prömiyerini ise 27. Tallinn Black Nights Film Festivali'nde gerçekleştirmiştir. 11. Atina Film Olimpiyatları'nda belgesel dalında altın madalyanın sahibi olmuştur. Seyircinin takdirle karşıladığı film, sinematografik bir şölen sunmaktadır.

Bir mezar taşı ustasının hayatından kısa kesitler izlediğimiz belgesel filmde yönetmenimiz ş irsel sinemanın eşsiz bir örneğini

sunuyor. ş irsel sinema, genellikle belirli bir ritme ve zamana dayalı anlatımı içerir. Burada, filmdeki sesler, mek nlar, karakterler ve görüntüler, her bir detayın anlamını zenginleştiriyor. Yönetmen, siyah beyaz görüntülerin eşlik ettiği tarihî Konya sokaklarında seyirciyi minik bir seyahate çıkartıyor. Bu yolculuk  ler Mezarlığı'nda sona eriyor. Mezar taşı ustası olan Ahmet amca, küçük bir çocukken başladığı baba mesleğini muazzam bir sebat ve sabırla devam ettiriyor. Yıllar içerisinde birbirinden farklı yüzlerce insan hikâyesi biriktiriyor heybesinde. Bize hiç mutlu insanlar

gelmez, diyor. Her zaman tanık olduğu şeyin bir çift ağlayan göz olduğunu ifade ediyor.

Başsağlığı dileyerek geçirilen bir  m rde taş ustası olmanın inceliklerinden bahsediyor. şehri tanımak için kabristanları ziyaret etmek gerek, diyor. Her mezar taşının ayrı bir manası, işşiliği ve hikâyesi olduğundan söz ediyor. Her taş bir yaşamın hatırası her hat bir hayatın izidir. Ve hepsi derin bir sessizliğin ortasında büyük bir hakikati fısıldıyor.

Filmde, saatin tik tak sesleriyle Ahmet amcanın taş işlerken çıkardığı sesler birbirine karışıyor. O anlarda zaman ve mekân algısı yeni bir boyut kazanıyor. Ahmet amca işlediği mezar taşıyla kendi ömrünü de şekillendiriyor. Mezar taşlarının her biri, Ahmet amcanın içsel yolculuğunun bir parçası olarak görülüyor. Ahmet amcanın taşları işlemesi aslında yaşamın ve ölümün döngüsünde bir yer edinmesidir. Sinemada bu tür bir derinlik, izleyiciyi sadece bir görüntüye değil bir anlam dünyasına da çekiyor. Zaman akıp gittikçe yaşam tükeniyor. Her son yeni bir başlangıcın habercisi oluyor.

Film Künyesi:

2023 / 12 dk / Belgesel

Yönetmen: Eser Tokaş**Ülke:** Türkiye

Film ölümü gösteriyor fakat hayatı anlatıyor, diyor yönetmenimiz. Siyah beyaz görüntülerin ortaya çıkardığı kontrast, yaşam ile ölüm arasındaki çizgiyi de belirginleştiriyor. Seyirci olarak manada ölüp hakikatte diriliyoruz. Yaşamın kıymeti henüz kaybedilmeden anlaşılın isteniyor. Kısa bir belgesel, uzun bir hikâyenin özeti oluyor.

Ahmet amcanın yürüdüğü yolun sonu geniş bir arazinin ortasında tek başına kalmış bir ağaca çıkıyor. Hayat ağacı metaforuyla hikâye güçlendiriliyor ve insan kökleriyle arza, dallarıyla semaya bağlanıyor. Hayat ağacı, insanlık tarihinin kökleriyle bağ kuran, evrenin derinliklerine inen bir alegori olarak sinemaya farklı bir perspektif sunuyor. Hayat ağacının dallarındaki her yaprak, bir insanın hayat yolculuğunun farklı yönlerini simgeliyor; bu anlamda film her bir bireyin varoluşu ve evrendeki yeri üzerine derin sorgulamalara imkân tanıyor. Sinematografik açıdan ise film doğanın ihtişamını ve evrensel düzeni yansıtırken, karakterin içsel dünyasını da ağ gibi birbirine bağlayan bir anlatı sunuyor. Anlam arayışı tam da bu noktada başlıyor. Kişi kendi özüne dönüyor. Ne olduğu, nereden gelip

nereye gittiği, ne için yaratıldığı sorgulamaları arasında başımız gökyüzüne çevriliyor. Yönetmenin tercih ettiği kamera hareketleri seyirciyi de mananın özüne yönlendiriyor. Her bir kadraj, bir anlam katmanı ekliyor ve seyirciyi daha derin bir farkındalığa ulaştırıyor.

Yolun sonunda, bizi bekleyen Yaratıcıyla olan bağ hatırlatılıyor. Her şeyin O'ndan var olup yine O'na döneceği, ölümün yalnızca bir geçiş kapısı olduğu tik tak sesleri arasında incelikle işleniyor.

Filmin görsel dili belgeselin en güçlü yönlerinden biri. Kuşlar uçuyor, sakın bir fon müziği akıyor, kabristanda kenarda bırakılmış bir tabut sessizce haykırıyor. Mezar taşlarının işlemleri, sıra sıra dizilmiş ağaçlar, vefat eden yakınlarını ziyarete gelen insanlar ve sinema görsel bir şölene dönüşüyor. Yönetmen, seyirciyi bu anlam yolculuğunda rehberlik ederek ölümün ötesinde bir mananın, bir varoluşun olduğunu hatırlatıyor. Sinema, bu anlamda yaşamın geçici güzelliklerini, zamansızlık ve ölümsüzlük arasındaki ince çizgiyi yansıtarak izleyiciyi derin bir iç yolculuğa davet ediyor.

GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

Z U H A L Ü N S A L

Hastanenin kasvetli, kargaşa dolu, ilaç kokulu koridorlarında beklerken karşılıklı banklarda oturan iki kız çocuğu takıldı gözüme. İkisinin de en az benim kadar sıkıldığı gözlerinden anlaşıyordu. Uzun zamandır birbirlerine bakıp duruyorlardı. İlk adım bir atılabilse devamı gelecekti ama ikisi de çekiniyor harekete geçemiyorlardı. Sarı saçlı olanın annesi çantasından iki tane şeker çıkardı. Karşıdaki çocuğu gösterdi. Şeker aralarındaki iletişim için ilk adım olmuştu. Tatlı tatlı konuşmaya başladılar bu hâl bana çok tanıdık gelmişti.

Çocukluğumda ne zaman bir yerlere gitsek gittiğimiz yerdeki çocukla arkadaşlık kurmak için can atardım ama çekinip utandığımdan ona bir türlü yaklaşamazdım. Bir şekilde kaynaşıp anlaştıktan sonra oyunun en heyecanlı yerinde eve gitme vakti gelirdi ve ben çok üzülürdüm. Son pararla Maraş dondurmamacısının türlü numaraları sonrasında zorla alabildiğin külahtan henüz bir ısırık almışken dondurmaya yere düşürmek gibi bir his, öyle bir ortada kalış. Yarıda kalan her oyun hayal kırıklığı olarak yerini alıyor hatıralarda.

Ama bu durum bizim misafir olduğumuz zamanlarda geçerli bir durumdu. Çoğu zaman biz ev sahibi olurduk, böyle olunca misafir çocukları ile kaynaşmak benim için daha kolaylaşırdı. Evimizde sedirlerin altındaki minik dolaplarda, poşetin içerisinde dururdu oyuncaklarım. Evimize bir çocuk mu geldi hemen çıkarıp dökerdim. Oyuncaklarla oynarken de hemen kaynaşırdık.

Hiç unutmuyorum o gün anneannesiyle birlikte bir kız geldi. Ekose eteği üzerine beyaz dantelli gömleği, özenle taranmış kurdele ile bağlanmış saçları oldukça güzeldi. Bu görüntüsüyle fazlasıyla havalı hatta kibirli bile denilebilecek bir çocuktü.

Öte taraftan bizim evde misafir denince akan sular dururdu. Hatta onlar istemeden akıllarından geçirdikleri şey tahmin edilip öncesinde hazır bulundurulmalıydı. Her şey eksiksiz ve kusursuz olmalıydı. Ama o günkü küçük misafirimiz ne yaparsak yapalım bir türlü mutlu olmuyordu. Öyle olunca yanındaki anneannesi de huzurla oturamıyordu. Annem kısa bir süre sonra göz hareketiyle talimatı verdi. Ben de emri almış asker gibi görevimi yerine getirmek için oyuncaklarımı sedirin altındaki dolaptan çıkardım. Bu andan itibaren benim asli görevim bu kız çocuğunu mutlu etmekti. Misafir mutlaka memnun edilecekti, çocuğun sızlanması kesilecek kadın da huzurla oturacaktı. Annem de konuklarını mutlu etmenin gururuyla girecekti akşam yatağına.

Hemen işe koyuldum onun ilgisini neyin çekeceğini iyi biliyordum. Deniz kabuğu vardı oyuncaklarımın arasında, deniz kabuğu kesin dikkatini çekerdi. Bak bunun içerisinde deniz var inanmazsan dinle, dedim. Eline aldı, kulağına götürdü. Ama kısa sürdü bu durum. Deniz kabuğunu bırakıp memnuniyetsiz bir ifadeyle kollarını bağladı. Bende biter mi numaralar? Hacdan gelen resim görüntüleyici fotoğraf makinesi vardı. Onu bulup verdim oyuncakların arasından. Bir süre oyalandı onunla. Ben legolarla küçük bir mahalle inşa etmekle meşguldüm o da birbirinden farklı oyuncakların büyüüne kapılmıştı. Birini alıp diğerini koyuyordu. Yüzündeki memnuniyetsiz ifade değişmese de en azından ağlamıyordu. Sonra bir şey buldu. Benim çok kıymet verdiğim, yengemin bana hediye olarak verdiği kolyeyi. Onun burada ne işi vardı diye kendi kendime düşünürken misafirimiz kolyeyi sahiplenmişti bile. Bir süre dikkatini başka bir şeye çekmek için uğraştım ve bunu başardığımda kolyeyi alıp sakladım. Gitme zamanı geldiğinde kolyeyi aradı, bulamayınca başladı ağlamaya. Ee tabii annemin ricası üzerine getirip gönülsüzce verdim kolyeyi. Bu olay olmasaydı büyük ihtimalle o gün de o kolye de bugünkü kadar aklımda kalmayacaktı. Yıllar sonra hastane koridorunda o iki çocuğu gördüğümde bu olayı kalp kırıklığıyla, hüznle değil mutlulukla hatırlardım.

*"Sonra ansızın o hatıra karşımda beliriverdi. Bu tat, Combray'da pazar sabahları Leonie halamın günaydın demeye odasına gittiğimde, çayına ya da ıhlamuruna batırıp bana verdiği bir parça madlenin tadıydı."

Bu köşe, Marcel Proust'un *Geçmiş Zamanın Peşinde* adlı eserinden ilhamla hazırlanmıştır.

Geçerken Kitaplık, bünyesine kattığı renkleri genişletmeye devam ediyor. *Sinema; Kurguyu Anlamak* derlemesiyle *Geçerken*, okurlarını sinemanın derinliklerine indiriyor, beyaz perdenin seçkin isimlerinin yapıtlarını merkeze alarak keyifli bir inceleme sunuyor. Sekiz farklı kalemin anlatımıyla dünya sinemasının önde gelen eserlerinin mercek altına alındığı kitapta, hiç de yabancı olmadığımız duyguların sinemayla evrenselleştğine şahit oluyoruz. Miyazaki'nin varoluş felsefesini rengârenk çizgilerle buluşturduğu anlatımından Asgar Farhadi'nin topluma ayna tutan eleştirilerine, ödüllü kısa filmlerden rüyalarla başlayan kıssalara kadar pek çok film bu seçkide bir araya geliyor.

Geçerken
KİTAPLIK

Türk edebiyatının usta isimlerinden Selim İleri, 75 yaşında hayatını kaybetti. Ülkemizin sanat ve edebiyat ufkunu, yazdığı öykü, roman, senaryo ve eleştirilerle genişleten usta yazar, arkasında yüz elliye yakın eser bıraktı.

Şarkıcı, söz yazarı ve besteci Ferdi Tayfur, 80 yaşında hayatını kaybetti. Sanatçı, arabesk müziğin ortaya çıkış ve gelişim süreçlerinde büyük etki bıraktı, beş yüzden fazla bestesiyle türün öncü isimlerinden biri oldu.

Geleneksel Albayrak Hat Eserleri Sergisi'nin on birincisi, 8 Ocak'ta Adil-i Mutlak ismiyle İstanbul Tophane-i Amire'de sanatseverlerle buluştu. Her sene ramazan ayında on iki tezhip sanatçısı tarafından hazırlanan ve sonrasında takvime dönüştürülen eserler, bu yıl başta Gazze olmak üzere Müslüman coğrafyalardaki zulme dikkat çekmek amacıyla "adalet" temasında hazırlandı.

